

Listy

Ročník 20
Cena 30 Kč / 1,20 €

5
2013

SLOVÁKOV A ČECHOV, ktorí chcú o sebe vedieť viac

- František Kajniak - Diamantové jubileum • Igor Válek - Jaroslav Hašek a Slovensko • Svetozár Okružný - Medailu by nevymenil • Vlado Štancel - Probiotika • Mirjana Šišoláková - Strieborná Zuzana • Peter Šimko - Doprava v „dobe temna“ • Ľuboslav Moza - Stanislav Harangozó • Zuzana Štancelová - Marika Vránová • príloha Študentské listy •

Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny v ČR v spolupráci s Centrom dejín národnostných, etnických a náboženských menšín ÚSD AV ČR v.v.i. pozýva študentov stredných škôl v ČR a v SR na

X. pražskú medzinárodnú konferenciu slovenských stredoškôľakov a ich hostí v dňoch 14. - 15. novembra 2013

Kde: Slovenský inštitút, Jilská 16, Praha 1 a Dům pro národnostní menšiny, Vocelova 602/3, Praha 2

Téma: Slovenská osobnosť. Ako som ju spoznal(a)

V predchádzajúcich rokoch sa vystriedalo mnoho tém. K najzaujímavejším patrilo bádanie o slovenských koreňoch rodičov, prarodičov i známych, štúdie o migrovaní Slovákov do Čiech, štúdie o slovenských Židoch a ich osudoch spätých s migrovaním, poviedky, eseje, rozprávky a básne o spoznávaní Slovenska a Slovákov, štúdie, eseje, úvahy o Československu a vzťahoch Čechov a Slovákov.

V tomto roku ponúkame tieto témy:

I. Slováci v ČR a vo svete: minulosť a súčasnosť.

a) minulosť: vykresliť v historických súvislostiach slovenskú osobnosť, ktorá žila v Čechách určité obdobie svojho života (Ján Jesenius, Ján Kollár, Pavol Jozef Šafárik, Martin Kukučín, Milan Rastislav Štefánik, Ján Smrek, Jozef Gregor Tajovský, Hana Gregorová, Milan Hodža, Cyprián Majerník, Vincent Hložník, Vladimír Clementis, Laco Novomeský, Gustáv Husák, Dominik Tatarka atď.)

b) súčasnosť: charakterizovať, popísať súčasné slovenské osobnosti žijúce v ČR v kontexte doby (napr. Ľubomír Feldek, Miroslav Žbirka, Fero Fenič, Juraj Jakubisko, Tatiana Medvecká atď.)

2. Významní Slováci vo svete:

a) vykresliť v historických súvislostiach slovenskú osobnosť, ktorá žila vo svete určité obdobie svojho života (Dušan Makovický, Milan Hodža, Juraj Slávik atď.)

b) súčasnosť: charakterizovať, popísať súčasné slovenské osobnosti žijúce v ČR v kontexte doby a v našom rodinnom či inom okruhu

3. Migrácie Slovákov do ČR a do rôznych krajín sveta: história a súčasnosť (Slováci žijúci v Maďarsku, Francúzsku, USA, Kanade, v Srbsku, na Ukrajine atď.)

Forma spracovania: štúdia, článok, esej, rozhovor, poviedka, rozprávka, prezentácia, film a ďalšie odborné a literárne formy spracovania.

Rozsah podľa formy spracovania od 1 strany do 10 strán.

Konzultačné hodiny: DOMUS SM v ČR a ÚSD AV ČR, v.v.i., v priestoroch ÚSD AV ČR v.v.i., pondelok až streda od 9.00 - 17.00, po predchádzajúcom kontakte na GMS 0042 603 824 370, alebo noskova@usd.cas.cz; Muzeum v Bruntále t.č. 554 709 145, l.mezerova@mubr.cz; pre SR PhDr. Alica Virdzeková, Gymnázium Varšavská cesta, Žilina, po predchádzajúcom dohovore na maile alickav@gmail.com a Mgr. Igor Válek na maile vkigor@gmail.com

Kontaktné osoby pre konzultácie a prihlásenie sa v SR: PhDr. Alica Virdzeková, Mgr. Igor Válek, PhDr. Ľubica Mezerová, Mgr. Olga Mandová, PhDr. Helena Nosková, CSc.

Študentské práce budú prednesené v rokovaní konferencie, vyhodnotené a odmenené.

Súčasťou konferencie je exkurzia po Prahe a kultúrny program. Náklady na pobyt študentov a učiteľov hradí DOMUS SM v ČR.

Termín prihlásenia prác: do 20. októbra 2013 v Dokumentačnom a múzejnom stredisku slovenskej menšiny v ČR, Vocelova 602/3, Praha 2, 120 00

Na Vašu tvorbu sa teší Dokumentačné a múzejné stredisko SM v ČR.
X. pražská medzinárodná konferencia sa koná vďaka finančnej podpore Úradu vlády ČR a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí SR.

**Úrad pre Slovákov
žijúcich v zahraničí**

Slovo redaktora

Listy v máji 2013

Máj sa tohto roku stal mesiacom prebúdajúcej sa prírody. Po dlhšej, hoci v podstate miernej zime, sústredenej však ale hlavne do mesiaca marca a apríla, sa zrazu oteplilo, vysvitlo slnce a všetko sa rýchlo pokrylo zeleňou. Dokonca aj orgovány v Prahe stihli predpiso-vo vykvitnúť v Deň víťazstva.

Menej už prekvitá naša kultúrna činnosť i vydávanie časopisu. Podstatné zníženie finančných príspevkov na grantoch všetkých národnostných menšín vyvolalo aj obmedzenie činností. Ukázalo sa, že spoliehať sa na sponzorov je v prípade viacerých menšín utópia. Podobné je to s reklamou, kde sa karty dokonca obracajú: majitelia toho ktorého výrobku dovoľujú prezentovať ho na našich stránkach bezúplatne. Čitatelia však chcú dostávať časopis a siedmi dokonca prispeli väčšou čiastkou, než je bežné.

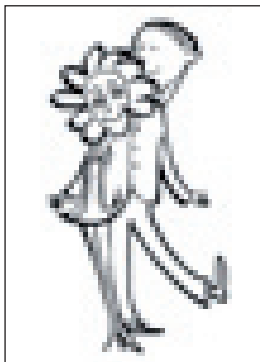
Inšpirovali sme sa periodikami iných národnostných menšín, ktoré uvádzajú menovite tých, ktorí zaplatia čiastku za tlač. Poznamenávame, že z 1 996 odberateľov Listov bežnú čiastku 200 Kč a 100 Kč u dôchodcov zaplatilo len 57 odberateľov, ktorým menom redakcie ďakujeme. Rozhodli sme sa postupne redukovať počet odberateľov, pretože sme predpokladali nezáujem. Ukázalo sa ale, že opak je pravdou. Záujem je a čitatelia vychádzajú z predpokladu, že Listy sú aj naďalej dotované v primeranej výške, ktorá nevyžaduje ich predplatenie. Budeme sa snažiť vyhovieť čo najväčšiemu počtu čitateľov.

V máji sme si pripomenuli výročie Milana Rastislava Štefánika a šesťdesiat osem rokov od ukončenia II. svetovej vojny. 1. máj bol rozpačitým dňom pracovného voľna a sviatok matiek akoby opäť upadol do zabudnutia.

Okrem krás jarnej prírody nás potešilo niekoľko českých škôl, ktoré nás oslovili a mali záujem o prednášku o Slovákoch žijúcich v ČR, o slovenskej národnostnej menšine i o Slovákoch - cudzincoch. Slo- vák a cudzinec? Neuveriteľné.

Záverom chceme poďakovať našim dopisovateľom, členom KSK a DOMUS SM v ČR, vďaka ktorým si v tomto čísle pripomenieme diamantové výročie televízie, výročie Jaroslava Haška, stredoveké cestovanie, osobnosť Miloša Mečířa i ďalšie zaujímavé osobnosti. V týchto nových časoch skromnosti si veľmi ceníme ich profesiona- lity, ochoty písať a dokumentovať všetko pekné o Slovensku a jeho kultúre. Veríme, že nie sme sami.

Za redakciu
Helena Nosková
Ilustrácia Zuzana Štancelová

OBSAH

Diamantové jubileum	2
<i>František Kajniak</i>	
Jaroslav Hašek a Slovensko	4
<i>Igor Válek</i>	
Medailu by nevymenil	6
<i>Svetozár Okrucký</i>	
Probiotika - reklamní trik nebo zdraví prospěšný prostředek	8
<i>Vlado Štancel</i>	
Strieborná Zuzana	10
<i>Mirjana Šišoláková</i>	
Doprava v „dobe temna“	12
<i>Peter Šimko</i>	
Čítanie zo Slovenska (2.)	15
<i>Igor Válek</i>	
Stanislav Harangozó	16
<i>Euboslav Moza</i>	
Marika Vránová	19
<i>Zuzana Štancelová</i>	
Príloha Študentské listy	

Ospravedľňujeme sa, v Listoch 3/2013 bolo na titulnej strane nesprávne uvedené priezvisko maliara Karola Ondreičku.

LISTY Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Vydáva: Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR ve spolupráci s Klubom slovenskej kultúry a Slovensko-českou spoločnosťou • Sídlo redakcie: Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2 • Šéfredaktor Mgr. Vlado Štancel, tel.: 602 928 876; zástupkyňa šéfredaktora PhDr. Helena Nosková, CSc., tel.: 603 824 370; zodpovedný redaktor Jan Eisenmann, tel.: 723 471 370; Mgr. Zuzana Štancelová, tel.: 607 237 093; PhDr. Radovan Čaplovič, tel.: 608 766 658 • Redakčný kruh: Miroslav Brocko, Mgr. Martin Guzi, PhDr. Jozef Leikert, PhD, PhDr. Slavomír Michálek, DrSc.; e-mail: eisenmann.j@seznam.cz, anazuz.s@volny.cz, vlado.stancel@volny.cz, noskova@usd.cas.cz • Rozširuje DOMUS SM v ČR, Slovensko-česká spoločnosť, Klub slovenskej kultúry a Česká pošta, s.p. • Internetovú verziu nájdete: www.klubsk.net • LISTY vychádzajú vďaka podpore MK ČR • Grafická úprava: Gnóm – Eisenmann Media, s.r.o. • Tlač: Grafotechna Plus, s.r.o., do tlače odovzdané 28. 5. 2013 • Registrácia vydavateľa časopisu LISTY – Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR: MK ČR E 6584 • ISSN 1213 – 0249 • Cena jedného výtlačku je 30 Kč / 1,20 Euro • Ročné predplatné 120 Kč prijíma Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny v ČR a KSK na adrese redakcie a číslo účtu 43-4323110237/100 • Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú • Akékoľvek rozširovanie celku aj častí textov v elektronickej alebo v papierovej verzii podlieha schváleniu vedenia DOMUS v ČR, SČS a KSK • Obálka: Miloš Mečíř, foto archív Svetozára Okruckého

Diamantové jubileum

Je to veru neuveriteľné, že občan bývalého Československa si môže v tomto roku, v týchto dňoch, pripomenúť krásne diamantové jubileum svojho súžitia s verejnoprávnou, vtedy štátnou televíziou. Pri takomto krásnom výročí v občianskom živote zvykneme usporadúvať mimoriadne oslavy, gratulácie a vyznávať sa v spomienkach zo svojho vzťahu k oslávencom. Nuž prečo by sme nemohli dnes čo najúprimnejšie blahoželať a popriať mnoho síl a schopností v ďalšej tvorivej práci našej domácej priateľke či príbuznej, našej televízii. Zamestnávala naše mysle v uplynulých desaťročiach dosť často aj v našich besedách Klubu slovenskej kultúry. A vždy bolo čo-to zaujímavé si povedať: aj slová uznania či úcty a vďačnosti, aj slová zaslúženej kritiky. Pobesedujme si teda aj dnes.

Z histórie

O televízii sa prorocky vyjadroval už v 80-tych rokoch 19. storočia veľký fantasta J. Verne, keď jednoznačne tvrdil, že prístroj „kykloskop“ bude vidieť ďaleko-predaleko. Ďalší francúzsky rojko Albert Robida v r. 1883 vo svojom prognostickom diele Dvadsaťte storočie predvída, že „telefonoskop“ v 20. storočí nám umožní počuť aj vidieť scény zo vzdialených divadiel, ako keby sme boli na divadelnom predstavení. Nechýbala na adresu televízie ani novinárska irónia či až sarkazmus. Jan Neruda v pražských Národných listoch 2. decembra 1877 v článku Po telefóne uverejnil akoby výzvu vedcom, že akosi pomaly sa vynaliezajú rôzne veci, a preto on prihlasuje svoj patent „telegraf optický“, ktorým nazrie do súkromia svojej slečny N. N.

1. mája 1953 sme u nás v Československu vstúpili do televíznej reality. Z Meštianskej besedy na Vladislavovej ulici, kam sa predtým chodievala zabávať pražská spoločnosť – vraj aj samotná Božena Němcová – vyšiel prvý televízny signál, aby cez vysieláč na Petříně priniesol vzduchom televízny signál do prijímačov prvých televíznych divákov. Bolo ich len niekoľko stoviek, lebo v prvý deň verejného vysielania televízie v Prahe a blízkom okolí bolo iba niečo vyššie stovky televíznych prijímačov. Tých čarovných skriniek, ktoré umožňovali občanom sledovať technický zázrak 20. storočia – vide-
nie na diaľku.

Televízne stredisko Mlynská dolina a vysieláč na Kamzíku

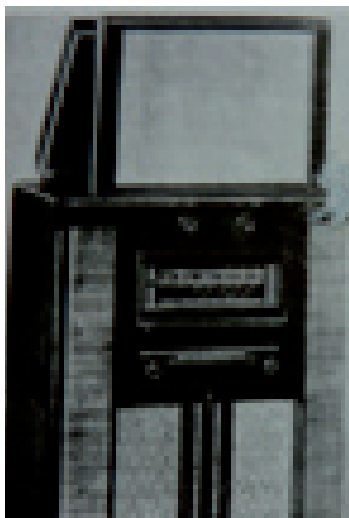

Televízne stredisko Kavčie hory v Prahe

Hneď prvý deň televízneho vysielania znamenal premenu občana na televízneho diváka. Ten mal možnosť vo večerných hodinách pozrieť si rýchle spravodajstvo z prvomájových sprievodov a veselíc v našich mestách ako predzvesť spravodajskej funkcie televízie a súčasne vidieť vystúpenie známeho herca Františka Filipovského s monológom Harpagona z Moliérovej hry Lakomec ako predstavu uvádzať v televízii kultúrno-umelecké relácie z domácej i zahraničnej literárno-dramatickej tvorby. A keď v Prahe podobne ako pred rokmi v Paríži taktiež poslúžila Eifelovka ako technický prostriedok na šírenie televízneho signálu, nie je to vlastne pekná symbolika našej televízie? Vyšla do sveta podľa svetských osvedčených vzorov a aj so svojou správnu predstavou a ambíciami o spoločenských funkciách televízie. Domnievam sa, že ani tie pražsko-parížske či česko-francúzske alebo česko-slovensko-svetové súvislosti už nikto z našej histórie nevymaže.

Keď nám televízia priniesla do našich príbytkov pohybujúce sa obrázky, kino, divadlo, detské rozprávky a postupne viac a viac rôznorodých kultúrnych či športových udalostí zo stále vzdialenejších krajín, boli sme veru televíziou opantani, ba prečo nepovedať, že nielenže nás šokovala, okúzľila, ale niektorých aj zotročila. Veľmi skoro po zahájení vysielania v ďalších oblastiach štátu (Ostrava 55, Bratislava 56, Brno 61 a Košice 62) sme sa priučili prispôsobovať svoj denný či týždenný rytmus života vysielacím programom, menili sme zaužívaný životný štýl. A divák si musel aj vo svojom vyjadrovaní postupne ujasniť, čo to vlastne tá televízia je? Aj tá budova, aj organizácia, ktorá vyrába a vysiela televízny program, ale aj televízny vysieláč, ktorý čnie nad údolím na kopci a niektorým dáva televízny obraz, iným nie. Rozhorčený strýko niekde pri Dunajci to nezaobalene povedal známej tvári z pražskej televíznej obrazovky, ktorá tam „inkognito“ za Tatrami dovolenkovala: „Prečo tu máme iba poľskú a s našou nič nerobíte?“ A ešte sa žiada pripomenúť, že divák si kupoval aj v novinovom stánku televíziu: svoj jediný časopis s televíznym programom.

Televízia sa stala aj u nás vážnym spoločenským a ekonomickým fenoménom. Prinášala svojim divákovi obrovské množstvo infor-

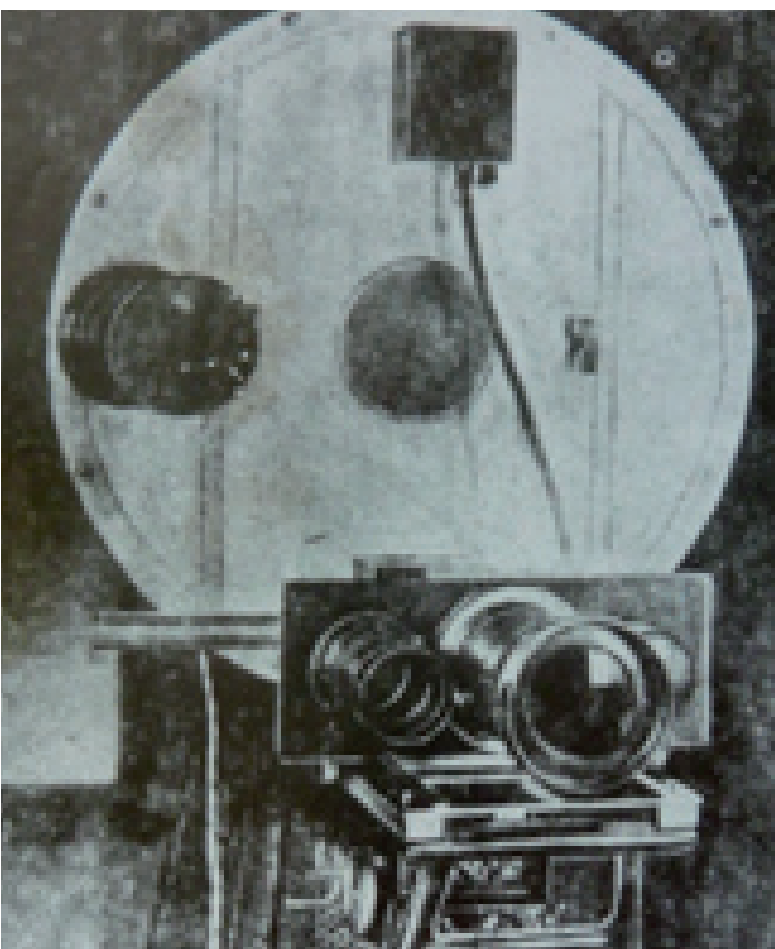

Televízny prijímač z konca tridsiatych rokov 20. storočia

televízory boli najviac prosperujúcimi odvetvami priemyslu. Špecializácia výrobných základne elektronického priemyslu a pridružených výskumných ústavov, útvarov pracujúcich na princípe štátneho alebo podnikového financovania umožnila už pri štarte televízneho vysielania zaznamenať úspech. Kolektív pracovníkov z rôznych rezortov a podnikov, ktorí zabezpečili započatie televízneho vysielania prakticky na zariadeniach domácej výroby, boli vyznamenaní štátnou cenou a rezortnými poctami. Boli medzi nimi aj traja vedci zo Slovenska, z nich jeden (Beňo), pracovník Výskumného ústavu rozhlasu a televízie, zostal verný výskumníckej práci v televízii po celý život. Participoval aj na vývoji farebnej československej televíznej kamery a bol vlastne naším najvýznamnejším autorom dekódovania televíznych signálov medzi jednotlivými vysielacími systémami - Secam, PAL, NTSC, ktorý mal tvrdú a úspešnú skúšku na mníchovskej olympiáde.

Do histórie budovania ekonomicky náročnej siete pre fungovanie televízie by patrili aj také skutočnosti, o ktorých sa veľmi nevie.

Kamera s Nipkowovým kotúčom. Zariadenie, s ktorým sa v roku 1932 konali prvé pokusy televízneho vysielania v Moskve

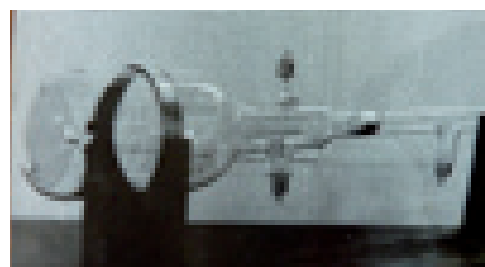

mácií, šírila osvetu, vzdelávala a prinášala kultúrne vedomosti, ktoré by občan bez televízie nikdy nebol dostal. Veľmi obecné povedané: televízia sa ako najúčinné médium podieľa na raste kultúrnej úrovne obyvateľstva, na spoločenskej civilizácii. A v makroekonomickom pohľade s rozširovaním územia štátu, kde sa dal po výstavbe cca 1000 pozemných tv. vysielateľov a vykrývačov prijímať televízny signál, stúpala dopyt a nasledovne aj maloobchodný predaj televízorov. V 60-tych a 70-tych rokoch niekedy prevyšil aj tržby za nákup automobilov. Podniky Tesla dodávajúce zariadenia pre televízne štúdiá, budovanie siete vysielateľov a vyrábajúce

Albo boli až príliš domáce, ktoré sa „upiekli“ v zákulisí na domácom dvorčeku, alebo sa utajovali, hoci niekedy veľmi zbytočne, keď napr. vypovedali o schopnostiach našich výskumníkov a výrobcov.

Po vylepšení koncepcie československej televíznej kamery TESLA bola možnosť budovať komplexné televízne štúdiá v ďalších mestách republiky a zostaviť aj prenosové vozy väčšinou so štyrmi kamerovými reťazcami. Kamery dodávala do novo vybavovaných televíznych štúdií – najmä neskôr na nové Kavčí hory a do Mlynskej doliny - firma Tesla - Rádiospoj v Prahe a zvukové aparatúry s režisérskymi pultmi f/a T – Elektroakustika v Bratislave. Štúdiá a prenosové vozy mali svoju ergonómiu, svoj design s estetickým nábytkom, čo neskrývané obdivovali návštevníci, najmä tí z profesionálnej sféry a zo zahraničia. Niekoľko čierno-bielých tv štúdií vyviezla Tesla aj do zahraničia, do socialistických štátov. Keď po 7 rokoch užívania čs. tv štúdiá v Talline prišiel pred moskovskou olympiádou príkaz (v Tallinskom zálive prebiehali súťaže vo vodných športoch) k jeho demontáži, aby sa uvoľnil priestor pre inštaláciu nového, zahraničného, pracovný kolektív odmietol poslušnosť. Nedemontoval štúdio Tesla, lebo s ním bol tak zrastený, „že ani mu (štúdiu Tesla) netreba nič hovoriť, stačí naň len mrknúť a ono urobí to, čo režisér potrebuje. A osvojiť si nové štúdio v tak krátkej dobe sa vôbec nedá...“

Braunova trubička z roku 1920 - predchodkyňa CRT obrazovky

Vrchnosť pochopila, Tesla vyhrala, a to na olympiáde! Nuž ale prečo neprezradiť ústnu správu generálneho riaditeľa PZO, že sa v polovici osemdesiatych rokov stal najlepším vývozcom a Tesla Hloubětín najlepším výrobcom na svete: exportoval 500 rozhlasových a televíznych vysielateľov.

Keď sme pod dojmom radostnej skutočnosti začiatku televízneho vysielania v Československu pochválili niektoré dosiahnuté úspechy, nebude veru od vecí povedať niekoľko pravdivých slov aj o retrospektíve televízie. Lebo skôr, než sa televízny signál vydal éterom ku svojim prvým divákovi, muselo sa na televízii veľmi tvrdo pracovať, a to tak 30 až 50 rokov predtým. Záleží na tom, kde je počiatkový bod pre meranie času do štartu televízneho vysielania pre verejnosť.

V 19. storočí, keď vznikli vizionárske predstavy fantastov, že nastane doba videnia na diaľku, boli prípravy televízie dlhšie a vlastne ani vedci nedokázali jednoznačne povedať, či ten alebo ďalší objav, vynález, patent v oblasti fyziky, elektriny či elektroniky alebo optiky bude pre televíziu naozaj využiteľný. Už z poslednej tretiny 19. storočia pochádzajú niektoré vynálezy, ktoré obohatili poličku budúcej televízie, ako napr. selénové fotočlánky, rozklad svetla optickou cestou, Brownova katódová trubica, alebo Nipkowov kotúč. Ten si dal mladý študent patentovať v Berlíne začiatkom r. 1884, keď predtým dostal na Vianoce 1883 nápad o rozklade televízneho obrazu a snímania po riadkoch. Niektorí televízni teoretici považujú Nipkowov kotúč za najzákladnejší zo základných kameňov televízie. A jeho princípy sa uplatnili či ideovo aplikovali aj v zariadeniach, ktoré začali v Európe (ale o niečo skôr aj v USA) v roku 1936 verejne vysielat. Takže uplynulo ozať 50 rokov od patentu k aplikácii v praxi. A v technickom múzeu v Moskve ako aj v muzeálnych zbierkach pri rozhlasovom vysielaní v Berlíne je tento kotúč v svetlom nábytkovom vyhotovení taký vznešený a novo vyzerajúci, ako keby ho z úcty k jeho významu boli zhotovili snáď pred 2 rokmi.

Koniec I. časti

František Kajniak

Foto archív autora

Autor je emeritný pracovník Čs. televízie a dlhoročný člen KSK

Jaroslav Hašek a Slovensko

Spisovateľ mal rád ľudí i krajinu pod Tatrami

Apríl sa spája s humorom, získal pomenovanie „bláznivý“. Pred 130 rokmi sa v jeho posledných hodinách stihol narodiť i jeden z najlepších svetových humoristov Jaroslav Hašek. Málokto však vie, že práve Slovensko zohralo významnú rolu v tragikomédii literátovho života.

Od Vltavy k Tatram

Kultúrny svet si pripomína dvojjvýročie osobitého literáta: na Kráľovských Vinohradoch v Prahe sa 30. 4. 1883 narodil a v Lipnici nad Sázavou (kde napísal podstatnú časť svojho slávneho románu *Osudy dobrého vojaka Švejka*) posledný raz vydýchol 3. 1. 1923. Hneď na úvod našich riadkov treba povedať, že často zľahčujúce označenie „švejkovanie“ a či „švejkovčina“ je nepochopením hlbšej podstaty nielen konkrétneho diela, ale i celého autorovho odkazu. Ako ho predstavíme v nasledujúcich riadkoch...

V pražskom byte istého Viktora Janotu spolužiaci z pražskej Československej obchodnej akadémie „pochovávajú“ práve skončený školský rok. Je začiatok letných prázdnin roku 1900 a mladenci uvažujú, čo s nadsádzajúcimi dvomi mesiacmi slobody. V skupinke má hlavné slovo Slovák Ján Čulen (z významnej národoveckej rodiny) z Brodského na hranici medzi Slovenskom a Českom. Hovorí zápalisto a farbisto opisuje krajinu aj ľudí za riekou Moravou. Až natoľko pútavo, že kamarátov nahovorí na dlhší slovenský pobyt! Najdychtivejšie jeho obrazy, voňajúce dialkou a dobrodružstvom, vníma mladík s plnou okrúhrou tvárou a živými iskrivými očami – Jaroslav Hašek. Možno v kútiku nepokojnej duše tuší, že práve teraz sa tak trochu láme „kôrka“ na chlebe jeho osudu...

Toto je skica tvoriaca podklad pre obraz neskôr bohato naplneného vzťahu – Jaroslav Hašek a Slovensko. Tu si treba uvedomiť, že Hašek bol typickým reprezentantom literárnych „ohmatávačov“ krajiny, či dokonca v jeho prípade išlo ešte o vyššiu formu tvorivej metódy. Veď potulky krajinou boli priam fyzicky jeho ďalším zmyslom, akýmsi tretím okom. Vzduchom, ktorý musel dýchať, aby sa nezadusil. Tento neskorší novinár a publicista, bohém a anarchista, protimonarchistický „politik“ i prosovietsky komisár bol predovšetkým svojským a v mnohom nenapodobiteľným glosátorom každodenného života. Keď sa narodil, sudičky mu do vienka vložili pero a topánky. Prvý dar bol ostrý a druhý mal túlavé vlastnosti. S takouto výbavou nemohol byť Jaroslav Hašek iný ako, stručne povedané, „veselý tulácky literát“.

Pochopil národnú svojbytnosť

Možno príliš zjednodušujúce, no dovoľm si tvrdiť, že výstižné z pohľadu nami reflektovaného úseku jeho života. Predovšetkým „trojročnice“ 1900 až 1902, keď ako 17- až 19-ročný študent (čerstvý absolvent) spomínanej akadémie počas letných prázdninových mesiacov Slovensko doslova prebrúsil krížom-krážom. Jaroslav Hašek navštívil a prekvapujúco dôverne spoznal podjavorinský kraj, Ponitrie a Turiec, kde sa v kolíske národného života, vtedajšom Turčianskom sv. Martine, zúčastnil na Augustových slávnostiach a spoznal mnohé významné osobnosti. Spomenieme aspoň spisovateľky a zakladateľky ženského hnutia Živena Eleny Maróthy-Šoltésovou i Teréziu Vansovú, zakladateľa slovenskej muzeológie Andreja Kmeťa a tolstojovca i lekára Dušana Makovického. Mladík, pre-

Mladý Jaroslav Hašek z čias potuliek po Slovensku

búdžajúci sa literát, ďalej prešiel stredné Považie, Liptov, Oravu, Pohronie, Podpoľanie, Gemer, Tatry a Spiš... Vnímavo a plnými dúškami vdychoval realitu všedného i sviatočného života. Pri písaní množstva črt, obrázkov, poviedok a humoresiek pochopil mentalitu obyčajného človeka i dušu národa pod Tatrami, k čomu mu výrazne pomohla dobrá znalosť reálií a schopnosť tvorivo ich dopĺňať. Ako sa ukázalo neskôr, návštevy Slovenska a stretnutia

s jeho obyčajnými i výnimočnými obyvateľmi v mnohom pomohli odkryť jeho nesmierny literárny talent a formovali aj iné stránky modelujúcej sa osobnosti.

Na tomto mieste nášho rozprávania je dôležité spomenúť a ešte dôležitejšie uvedomiť si, že v rámci ideológie platnej na prelome 19. a 20. storočia sa hovorilo o Slovákoch iba ako o „vetve národa“. Mladý Hašek však až neuveriteľne zrelo pochopil, že ide o svojbytný národ a neskôr aj pri písaní množstva črt, obrázkov, poviedok a humoresiek zvýraznil práve slovenské národné špecifiká, ktorými bol okúzlený. Smelo môžeme povedať, že pochopil mentalitu nášho národa, ba často sa až vysmieval z módných poznávaní iba turistických „lokalít“ ako naaranžovaných výstavných skriň.

Na margo literárnej reflexie videného a poznaného, onoho spomínaného „slovenského domicilu“ v publicistike i krátkych prózach treba uviesť, že začínal črtami o Cigáňoch, pokračoval charakteristikami Detvancov a končil protestmi proti maďarizácii a národnostnému útlaku. Tu je mimoriadne zaujímavý nie príliš známy fakt. Keď v októbri 1907 v Černej pri Ružomberku žandári zastrelili 14 demonštrantov, patril medzi prvých (spolu s už uznávanými veľikánmi svetovej literatúry i diplomacie Björnsterne Björnsonom a Scotusom Viatorom!) literátov, ktorí sa kriticky ozvali a protestovali za hranicami „žalára národov“. Jaroslav Hašek konkrétne v netradične vážne ladenom úvodníku Černová v Ženskom obzore č. 2/1908...

Archeológ, právnik a bicyklista

Nebol by však Hašek Haškom, keby v ňom nakoniec nezávitala nespútaná veselosť, radosť z mystifikácie a schopnosť (nielen literárnej) improvizácie. Za všetky uvedieme aspoň niekoľko príkladov. Priam učebnicovým je stretnutie so zapáleným archeológom Andrejom Kmetom. Tohto Hašek „nabaláchal“ historkou o vzácnej archeologickej lokalite vo vymyslenej oravskej dedinke Mohelnica a akosi hľadačskom nadšencovi Spáčíkovi kdesi medzi Vyšným Kubínom a Leštinami na Orave. Úsmev na perách vyvoláva dodnes vizitka (uložená v Archíve literatúry a umenia SNK v Martine), na ktorej sa spomínanej spisovateľke Terézii Vansovej spolu s Viktorom Janotom v lete 1902 podpísali ako právnici. Hoci k veľavážnemu právnickému „stavu“ mali vtedy asi tak ďaleko ako k prameňom Vltavy... Veselú rozpačitosť vyvoláva hostina na postaršom, už predtým do zeme zakopanom ovčom mäsku po zostupe z Ďumbiera, najvyššieho kopca Nízkych Tatier, spomenutá v próze „Ovca v žinčici“. Susediac tematicky s podivnou gurmánskou skúsenosťou akéhosi Mramuchu v Súlove na strednom Považí (opísanou v poviedke „Mravenčí vajčička“), ktoré sa mu pričinením dvoch nezbedných chlapcov ocitli v polievke ako vzácne ságo. Nespútaný smiech zas vyvolá príbeh bicykla požičaného od istého priateľa Dr. Makovického v Žiline a „skvapalnený“ (rozumej predaný, aby bolo na hojnú útratu v pohostinstvách) na Vrútkach o rok neskôr, za čo sa Haškovi ušlo iné „pohostinstvo“. V tamojšej šatlave od miestnych žandárov, zo spoločnosti ktorých ho prišiel oslobodiť až samotný Dr. Makovický... Pokračovať by sme mohli

Hlava XXII neďaleko Lipnice

prózami „Cikáni o hodech“ (o Brodskom), „V klášteře v Beckově“, „Smrt horala“ (o Vysokých Tatrách), „Z paměti poněkud ospalého městečka“ (o Prievidzi), „Duch Rakytynoc ze Slného vrchu a spol.“ (o Krupine), „Štavnická idyla“ (o Banskej Štiavnici) atď, atď... Podobného rozprávania by bolo hádam až do Vianoc.

Cez Tatry do Mikuláša

Korešpondencia, svedčiaca o návštevách Slovenska, smerovala do zbierky Haškovej sesternice Márie. V pondelok 6. augusta 1901 sa na púť do Prahy vydali tieto riadky: „...Prešli sme vrchy vysoké nad 2000. Je tu zima, v noci 4° C pod nulou. Mamičke posielame list. To biele je sneh.“ Pravda, majú ďaleko od akéhokoľvek literárneho žánru, no zo strohých viet priam vyčíta hrdosť na vlastný športový a turistický výkon. A možno aj charakteristický haškovský vzor. Veď takmer s istotou možno predpokladať, že keď mladíci odchádzali zo „stovežatej“ krásavice na Vltave, pri zmienke, kam majú namierené, ušla sa im nejedna štipľavá poznámka o horolezeckých začiatkoch. Keď však stáli bezprostredne pod štípmi Vysokých Tatier a videli „biele štíty lesknúce sa v slnečných lúčoch ranného slnka“ (ako to neskôr Hašek opísal), neváhali zrejme ani chvíľu. Museli hore! Cez hrebene veľhôr sa mládenci prešplhali, nezvratným dôkazom sú riadky z ďalšej pohľadnice Márii. Tentoraz z Liptovského Mikuláša, ktorá je datovaná 10. augustom 1901: „Srdečný pozdrav Ti posielame v nádeji, že Vás všetkých nájde v zdraví. Prešli sme Tatry bez sprievodcu. Videli sme horské jazerá a išli sme pralesmi, ktorými sme si museli raziť cestu, lebo tam cesta nie je. Museli sme preliezať asi 2000 m vysoké pásmo, ak sme sa chceli dostať do Uhier. Bolo nám veľmi zima. Teraz sme však v údolí Váhu vo sv. Mikuláši. Teraz pôjdeme na Ružomberok, odtiaľ na Oravu a z Oravy do Zvolenskej župy atď. Nazdar! Jaroslav a Bohuslav.“

Ako sme mohli čítať, príbeh strieda skúsenosť, osobný život literárna fikcia a v dokonalej symbióze tvoria časť mozaiky zo životného osudu. Literáta, ktorý – hoci sa nestačil pozrieť cez dvere vlastnej štyridsiatky! – zanechal pestré a dodnes inšpiratívne dielo. K spomínaným slovenským literárnym súvislostiam treba pridať ešte aspoň dva body. Je veľmi pravdepodobné, že zrejme vôbec prvý Haškov článok publikovaný v dobovej českej tlači bol inšpirovaný – Slovenskom. Ide o cestopisnú črtu „Cikáni o hodech“, ktorá vyšla 26. januára 1901 v pražských Národných listoch odpoledných.

A teraz pridajme i čerešničku na tortu: hovorí sa totiž o tom, že Hašek časť predobrazu dobrého vojaka Švejka našiel v akomsi Spiššakovi. No a s týmto názorom sa stotožňuje i jeden z najväčších znalcov Haškovo života a diela, doc. Radko Pytlík...

Hlava je, bude i tabuľa a či ulica?

V malebnej Lipnici nad Sázavou, v mieste posledného odpočinku filozofa humoru Jaroslava Haška, pri príležitosti jeho jubilea, 130. výročia narodenia a 90. výročia úmrtia, sa v dňoch 26.-28. apríla 2013 zo všetkých svetových strán ozývali slová o literatúre a jej význame. O Haškovom diele na medzinárodnej konferencii prehovoril najviac známy zo všetkých Dr. Radko Pytlík a doplnili ho znalci zo Slovenska, Nórska, Moldavska, Maďarska, Poľska, Ruska, Mongolska, Ukrajiny, po internete z USA, najviac pravdaže z Českej republiky, celkovo z desiatich krajín. Na položenú konferenčnú otázku „Švejk áno či nie?“, dospeli všetci ku kladnej odpovedi.

Vyvrcholením krásneho a záslužného stretnutia potom bolo odhalenie osemnásťstoročného monumentu „Hlava XXII“ (inšpirovaného americkým spisovateľom Josephom Hellerom hlásiaceho sa k odkazu Jaroslava Haška) s tvárou Haškovo vnuka Richarda, dielo sochára Radomíra Dvořáka. Pri novom Dvořákovom sochárskom diele, ktorý už predtým vytvoril v zatopených lipnických lomoch obrovské reliéfy - Bretschneiderovo Ucho pravdy, Zlatý voči a Ústa pravdy. Rodili sa myšlienky a dielo z lipnickej žuly - z lásky k životu; možno u nás najväčšia socha v 21. storočí. Stojí tentoraz na medzi Lipnice nad Sázavou a Dolným Mestom. Ako člen Medzinárodnej spoločnosti Jaroslava Haška a autor knihy o ňom som sa zúčastnil na spomínanej medzinárodnej konferencii. Vystúpil som s referátom, v ktorom som vyzdvihol vzťah spisovateľa k Slovensku a spomenul i viaceré literárne reflexie. Ako aj skutočnosť, že niekdajší Turčiansky sv. Martin priťahal Haškovo pozornosť Augustovými slávnosťami (o čom svedčí napríklad zápis dochovaný v Kronike Turčianskeho kasína zo 7. augusta 1900). Na záver som vyslovil nádej, že raz i v sídelnom meste Maticy slovenskej mu odhalíme pamätnú tabuľu a či budeme chodiť po ulici s jeho menom.

Mali by sme sa snažiť, aby sa Hašek vrátil nielen do Martina, ale aj do iných častí Slovenska natrvalo. Jeho vzťah k Slovensku bol rýdzí – naozaj ho obdivoval a miloval (ináč ako uvrieskaná „partička“ v jednej nemenovanej a nesmierne trápnej televíznej „zábave“) – a zaslúžil by si to. Veď veľká časť jeho diela môže inšpiratívne pôsobiť i na generácie mladých Slovákov, aby Slovensko čo najviac spoznali a svoju hrdosť naň pretavili aj do činov každodenného života. Aj v tom tkvie – akokoľvek to znie prekvapivo – odkaz veľkého literárneho humoristu spoza rieky Moravy.

Text a foto Igor Válek

Autor so spisovateľovým vnukom Richardom v Lipnici nad Sázavou

Medailu by nevymenil

Tenista Miloš Mečíř bol štvrtý na svete

Miloš Mečíř (vľavo) a Karol Kučera

Miloš Mečíř je najlepším slovenským tenistom v histórii. Rodák z Bojníc vyhral ako šestnásťročný pardubickú juniorku a postupne ďalej rozvíjal svoj nevšedný tenisový talent. Prepracoval sa do absolútnej svetovej špičky a najvyššie bol 22. februára 1988 – na štvrtom mieste. V tom istom roku dosiahol aj úspech, ktorý si mimoriadne cení: získal zlatú medailu na olympijských hrách v Soule: „Na túto špecifickú kapitolu si veľmi rád spomínam. Akurát ma mrzí, že sa nedala viackrát zopakovať. Stále si predstavujem moje detské časy, keď som sledoval jednu olympiádu za druhou, bol som veľkým fanúšikom našich športovcov. Držal som palce všetkým, no najmä hokejistom a skokanom na lyžiach,“ rozhovoril sa výnimočný športovec a viac priblížil svoj olympijský triumf. Sen o olympijskej účasti sa mu mohol splniť už v roku 1984 na olympiáde v Los Angeles. Slovenský tenista bol vtedy vo výbere Československa, hoci tenis bol v Los Angeles zaradený iba ako

Počas aktívnej kariéry

ukázkový šport. „Nakoniec však Československo túto olympiádu bojkotovalo a tak som zostal doma. Bol som vtedy veľmi sklamaný,“ dodal. O štyri roky neskôr si už svoj chlapčenský sen splnil. Do Soulu cestoval a na olympijskom turnaji bol nasadený ako trojka. „Na olympiádu som išiel s tým, že chcem podať čo najlepší výkon a zabojsť o čo najlepšie umiestnenie. Na víťazstvo som vôbec nepomyslel. Samotná účasť na tomto veľkom podujatí bola pre mňa obrovským zážitkom. Išiel som vtedy od zápasu k zápasu. Každé víťazstvo ma veľmi potešilo a motivovalo.“

Na úvod zdolal Nemca Erica Jelena, potom Brita Jeremyho Batesa, v treťom kole zostal na jeho rakete Francúz Guy Forget a vo štvrtfinále Holanďan Michiel Schapers. Veľkou motiváciou sa pre Mečířa stal úspech Jozefa Pribilince, ktorý si v chôdzi vybojoval olympijské zlato „Keď mi Jozef ukázal zlatú medailu a rozprával, ako sa cítil na štadióne, aké zažil pocity pri slávnostnom ceremoniáli, uvedomil som si, že aj ja by som mohol dosiahnuť podobný úspech,“ vraví Mečíř. Čakali ho však ešte dva ťažké zápasy. V semifinále narazil na turnajovú jednotku, Švéda Stefana Edberga. „Bol to veľmi vyrovnaný zápas, plný napätia. S Edbergom som v tom roku prehral v piatich setoch v Davis Cupe a tiež v semifinále Wimbledonu. Chcel som mu tieto prehry vrátiť.“ Mečíř síce prehral 1:2 na sety, ale napokon dotiahol zápas do víťazného konca. Vo finále ho čakal Američan Tim Mayotte, známy tvrdým podaním. Ani tentoraz nášmu tenistovi nevyšiel prvý set. Potom však vyrovnal, začal hrať sebavedomejšie a po perfektnom výkone zvíťazil. „Po poslednej loptičke som si vôbec neuvedomil, že som získal olympijské zlato. Dochádzalo mi to postupne. Najskôr som sa tešil z toho, že som vyhral zápas. Prežíval som nádherné pocity. Olympiáda nechala vo mne tie najkrajšie spomienky. Päťhviezdičkový hotel, v akých tenisti bývajú na turnajoch, sme vymenili za olympijskú dedinu. Prežívali sme všetci spolu radosť i sklamanie. Hoci nepoznám, ako chutí víťazstvo trebárs vo Wimbledonu, olympijské zlato by som zaň nevymenil. Ja som však olympiádu nevnímam ako tenista, ale z pohľadu jedného z tisícov športovcov, ktorí do Soulu prišli súťažiť. Stretávali sme sa v rámci našej výpravy, ale aj s inými účastníkmi hier, delili sme sa o radosť i sklamanie a práve takéto stretnutia boli pre mňa fantastickým zážitkom. Pamätám si, keď som doniesol medailu medzi našich športovcov, ako sa všetci so mnou tešili,“ vraví Mečíř, ktorý okrem zlata získal v Soule aj bronz vo štvorhre s Milanom Šrejberom.

Na ďalšej olympiáde v Barcelone 1992 štartoval spoločný federálny výber naposledy. Miloš Mečíř, napriek tomu, že mal iba 28 rokov, však prvenstvo zo Soulu neobhajoval. Dva roky predtým totiž musel pre pretrvávajúce zdravotné problémy ukončiť aktívnu kariéru. Na tej olympiáde však bol, aj na ďalších. Do Barcelony ho ako prvého olympijského víťaza v tenise pozvala Medzinárodná tenisová federácia, v Atlante, Sydney, Aténach i Pekingu bol zase ako slovenský reprezentačný kouč. Miloš Mečíř však zďaleka ne-

ostal len pri olympijskom úspechu. Vyhral jedenásť turnajov vo dvojhre a deväť vo štvorhre. Dva razy sa dostal do finále grandslamového turnaja a vždy podľahol Lendlvi – v roku 1986 v New Yorku a 1989 v Melbourne. „Na obe tieto finále sa mi nastupovalo dosť ťažko. Únava, ktorú som pociťoval na US Open, mi spôsobovala dosť beznádeje. Večer predtým som hral ťažký päťsetový zápas s Beckerom a do postele som sa dostal vlastne až ráno. Finále sa začínalo na druhý deň tesne popoludní a to bolo pre mňa dosť deprimujúce. Aj na výsledok si nerád spomínam... Prvý set s Lendlom bol ešte dosť vyrovnaný, ťahali sme sa do stavu 4:4, ale potom som „odíšiel“ a konečný stav je veľavravný – 4:6, 2:6, 0:6. Mrzelo ma to aj kvôli divákovi, lebo vždy som chcel, aby odchádzali spokojní po dobrom zápase. Rád si spomínam na cestu do finále, ale tento súboj bol z mojej strany,“ vraví tenista, ktorého pre jeho vládne pohyby prezývali vo svete Veľká mačka.

Ako to bolo vo finále v Melbourne o tri roky neskôr? „Tam som mal síce viac času na oddych, ale postup do finále spolu s veľkými horúčavami bol dosť náročný. Teploty ma vyčerpali natoľko, že som chcel finále už iba nejakú prežiť. Bolo mi to ľúto, veď tak veľmi som chcel niektoré grandslamové finále úspešne skončiť. Hralo sa však na tri víťazné sety a navyše proti Lendlvi, ktorý bol v tom čase svetovou jednotkou. V Key Biscayne som ho síce zdolal po piatich setoch, ale nebol to jeden zo štyroch grandslamových turnajov, ktoré sa cenia najviac.“ Miloš Mečíř sa však presadil aj na ďalších dvoch najväčších svetových podujatiach: v Paríži 1987 a vo Wimbledone 1988 bol v semifinále. Potvrďuje to jeho všestrannosť a kvalitnú hru na rôznych povrchoch. „Musím sa priznať, že aj mňa to dosť prekvapilo, lebo

Mečíř a Ivaniševič pred ôsmimi rokmi, keď prevzali cenu od Medzinárodnej tenisovej federácie

So svojím daviscupovým zverencom Lukášom Lackom

na tvrdých povrchoch či na tráve som mával spočiatku neúspechy. Dlhú dobu sa o mne vravelo, že nie som hráčom na rýchle povrchy, ale ja som cítil, že aj napriek neúspechom sa mi na nich hralo dobre. Napríklad aj v zime na parketách. Z toho som usúdil, že prispôbenie na tieto povrchy dlho trvá. Nakoniec som si zvykol natoľko, že som začal mať problémy s antukou. Väčšiu časť turnajov sa totiž hrala na rýchlych povrchoch či v hale a prechod na antuku bol potom pre mňa ťažší.“ Slovenský tenista bol v rokoch 1983-1990 pevnou súčasťou československého daviscupového tímu. Dovedna zohral 26 dvojhier (18 víťazných) a šesť štvorhier (päť vyhral). Veľa z týchto zápasov sa hralo pod strechou a Miloš často vravel, že najradšej hrá v hale, kde sú stále rovnaké podmienky. „Skutočne je tam skoro všetko ideálne. Neprijemné bolo akurát to, že som za celý deň nevidel slnko. Ráno sme prišli autom z hotela do haly, nasledovala príprava, tréning, čakanie na zápas a samotné stretnutie. V hale mi ešte trochu prekážala klimatizácia. Neraz mi spôsobovala prechladnutie a nebol som v optimálnej pohode. Ale pokiaľ ide o to hranie, skutočne tam boli výborné podmienky. Nefúkal vietor, nesvietilo do očí slnko a nik sa nemohol na nič vyhovárať.“

Posledný veľký zápas zohral Miloš Mečíř v roku 1990 proti Edbergovi vo Wimbledone. Potom ho čoraz viac trápili problémy s chrbtom a nakoniec musel predčasne skončiť s aktívnou činnosťou. Aké to bolo vtedy rozhodnutie? „Lahké i ťažké. Po operácii som dúfal, že budem môcť hrať. Keď som však videl môj zdravotný stav, tak som si povedal – len aby som si mohol sem-tam zahrať aspoň nejaký futbal, či basketbal, alebo zapinkať si tenis. Bolo mi jasné, že výkonnosť a vrcholový šport nemožno hrať donekonečna. Hoci som sa všemožne usiloval o návrat, všeličo som podnikal na zlepšenie môjho stavu, ale na dvorci sa vtedy ukázalo, aká je skutočnosť. Nedalo sa s tým už nič robiť.“ A tak onedlho sa stal nehrajúcim kapitánom slovenského daviscupového tímu. Vedie ho od roku 1994 bez prestávky až dodnes... V roku 2005 sa so svojimi zverencami prebojoval až do finále, kde v Bratislave podľahli Chorvátsku 2:3. Ako sa mu sedí na tejto stoličke? „Byť trénerom a hráčom sú dve odlišné veci. Nervozita často opadne pri pohyboch na kurtoch. Hráč dokáže veľa vecí ovplyvniť, hra je v jeho rukách. Tréner až do takej miery zasiahnuť nemôže. Veľakrát som na sebe spozoroval, že ako tréner som nervóznejší, ale už som sa naučil vyrovnávať sa s

tým. Nie je to však jednoduché. Predsa len nie každá rada sa prijme, nezapôsobí tak, ako by mala. Neraz vidím bežnejšie, či horšie pohodu hráča a z toho sa musí každý dostať. Na kapitánstve je asi najhoršie rozhodnutie o zostave. Raz sa cíti byť ukrivdený jeden, inokedy druhý. Myslím, že naše tipy sa vnímajú športovo. Nie ako osobné seberealizovanie, ale ako tímová práca,“ vraví tenisová legenda, ktorá bola aj osobným trénerom Karola Kučeru. A práve on mu teraz pomáha. Karol Kučera je totiž trénerom daviscupového družstva.

V roku 1988 ho londýnsky Observer označil za najväčší svetový tenisový talent. Počas spomínaného finále Davisovho pohára v Bratislave dostali spolu s Goranom Ivaniševičom významné ocenenie. Prevzali Cenu za výnimočnosť v Davisovom pohári, ktorú majú takí skvelí tenisti ako napríklad Newcombe, Santana, Smith, Vilas alebo Lendl. Okrem tenisu si Mečíř rád zahrá aj hokej, jeho koníčkom je však rybárčenie. „Šport mám stále v sebe, život bez neho si neviem predstaviť. Zdravotné problémy mi výber obmedzujú, hokej je ešte pre mňa prijateľný. K rybárčeniu som sa dostal cez svojho starého otca. Naše prvé úlovky sme chytili na Hrone. Starý otec býval v Žarnovici hneď pri potoku a tam som zvykol tráviť takmer celé prázdniny. Keď starý otec priniesol veľkú rybu – kapra alebo štuku – bol to pre nás obrovský zážitok. Nám stačili vtedy aj malé rybičky. A k nim sme si robievali lodičky, priehradky... Rybárčenie je pre mňa psychický relax, keď vnímam iba prírodu, prostredie a pokoj. K prírode som mal vždy dobrý vzťah a neraz som si v nej overoval to, čo som predtým videl v rôznych publikáciách. Pokiaľ ide o úlovky, mával som lepšie i horšie dni. Na tom však až tak veľmi nezáležalo. Mal som radosť aj vtedy, keď som bol s dobrou partiou pri vode a nemusel som ani nič chytiť. Alebo ma potešila malá ryбка, ktorú som nikdy predtým nevidel,“ vraví legendárny tenista, ktorý na budúci rok oslaví päťdesiatku. V jeho šlapajach sa snaží ísť aj syn Miloš, ktorý je mu podobný nielen vizážou, ale aj hrou. „Otca som ale veľa krát nevidel hrať, takže nemôžem povedať, v čom sme si v tenise podobní. Dostal som od neho veľa rád. Teraz sa snažím riadiť touto – prečo by som behal, keď môže behať súper. A rád by som si niekedy zahrál na grandslamovom turnaji,“ vraví 25-ročný tenista so slávnym menom.

Svetozár Okrucký
Foto archív autora

Miloš Mečíř (vpravo) a Henri Leconte. Niekdajší súper po rokoch

Všichni tak nějak víme, co si máme představit pod pojmem antibiotika. Kromě nich ale na světě existují také probiotika, o nichž toho obyčejný člověk zpravidla příliš neví. Tyto pojmy, ač zní podobně, vyjadřují něco jiného. A tato zaměnitelnost může být úrodnou půdou pro různé fámy a nepřesnosti, které mohou vést k nedorozumění. To je, myslím, docela dost argumentů pro to, abychom probiotikům věnovali pět minut, během kterých si přečtete tento článek. A díky tomu možná ušetříte i docela dost peněz.

Co jsou to probiotika?

Probiotika jsou preparáty sloužící k regulaci střevní mikroflóry. Osahují střevní mikroorganismy (laktobacily, bifidobakterie), které upravují poměry ve střevě. Používají se jako podpůrná léčba při zánětech, virových průjmech u malých dětí, seniorů a chronicky nemocných nebo imunosuprimovaných lidí. Také se aplikují při střevních zánětech, jež vzniknou při antibiotické léčbě. Tyto výrobky jsou k dostání ve formě pilulek, tablet nebo třeba kapiček. V denní dávce by podle odborníků mělo být sto milionů až jedna miliarda probiotických mikroorganismů.

Co prokázaly testy?

Testy bohužel prokázaly, že zdaleka ne všechny výrobky obsahovaly tolik živých kultur, kolik deklaroval výrobce na obalu. U některých probiotik se zjistilo, že v doporučené denní dávce místo uváděných dvou miliard probiotických mikroorganismů jich bylo ve skutečnosti pouhých pět set. V takovém případě samozřejmě nemůže člověk očekávat pozitivní účinek. Přitom za jedno balení, které obsahuje 60 kapslí, zaplatíme třeba i 290 korun. „Připadá mi to velmi smutné a alarmující. Probiotika totiž užívají děti a nemocní staří lidé. Myslím si, že když jim léčbu lékař doporučí, měli by dostat, co je potřeba. Pokud nejsou

PROBIOTIKA – REKLAMNÍ TRIK NEBO ZDRAVÍ PROSPĚŠNÝ PROSTŘEDEK?

mikroorganismy zastoupeny v potřebném množství, je podpůrná léčba zbytečná. Nesmyslně pacienta zatěžuje, a to jak finančně, tak i tím, že polyká tabletu, která mu k ničemu není," komentovala výsledky testu diabetoložka a endokrinoložka MUDr. Mgr. Sylvie Špitálníková.

Komu žalovat?

Nikomu. Za prvé proto, že probiotika nejsou registrovaná léčiva. Pokud by byla, pak bychom měli zaručeno, že to, co je deklarováno na obalu, tablety skutečně obsahují. Bohužel většina u nás používaných probiotik jsou jenom doplňky výživy a vztahují se na ně předpisy pro potraviny. No a za druhé proto, že prokázat takové tvrzení je pro obyčejného spotřebitele nemožné. Testující k tomu potřebovali speciální agarové půdy, na které aplikovali vzorek a po určitou dobu ho kultivovali. Na závěr pak vyhodnotili počet kolonií. Jsem zvědav, který pacient by tohle zvládl...

Kde je chyba?

Abych učinil spravedlnosti zadost, upozorňuji, že vina nemusí být nutně pouze na straně výrobce. Odborníci tvrdí, že teplota je rozhodujícím faktorem, který ovlivňuje úbytek mikroorganismů. Pokud je výrobek skladován v lednici, pak je vše v pořádku. Optimální teplota je kolem 9 stupňů. Mráz vysloveně neškodí, nicméně není důvod tyto výrobky skladovat v mrazáku. A je tady ještě jeden faktor, který se může na úbytku podepsat. Tím je datum výroby. Doba exploatace bývá tři roky. Pokud je tedy výrobek v posledním roce, je lepší si ho neku-

povat. V této souvislosti se ještě zmíním o tom, že lepší než objednávat si preparáty přes internet, je navštívit nejbližší lékárnou. Tam je větší šance, že s výrobky bylo nakládáno šetrně.

Jak vybírat?

Lidé si nejčastěji myslí, že probiotika se využívají zejména po léčbě antibiotiky, tedy poté, co je potřeba upravit střevní mikroflóru. Jedni volí v takové situaci jogurty, jiní spíš přípravky v tabletách, případně kapslích apod. Otázkou je, co je lepší? „Pro někoho nejsou jogurty příliš vhodné, mohou způsobovat zažívací potíže. Někdo je alergický na kravské mléko, a proto tato forma pro něj nemusí být vhodná. V takovém případě jsou lepší variantou tablety,“ vysvětluje PharmDr. Hana Dohnalová. Dalším handicapem pro jogurty může být způsob manipulace během přepravy. Zatímco třeba kapičky v lahvičce jsou daleko skladnější a odolnější vůči mechanickému poškození, kelímek s jogurtem se poškodí lehce. Pravda, vytékající jogurt v tašce sice střevní flóře neuškodí, ale může nám také nepříjemně zvednout tlak.

Suma sumárum

- je lepší nakupovat probiotika v lékárně. Dotazem lze zjistit, jak zboží skladovali a také můžete na místě vyměnit balení starší za novější;
- preparáty skladujte v lednici při teplotě cca 9 stupňů Celsia;
- při nákupu je dobré sledovat dobu exploatace. Čím je přípravek mladší, tím lépe;
- při výběru produktu hledejte takový, který informuje o přítomnosti bakterií mléčného kysání, a to zejména rodu *Lactobacillus* a *Bifidobacterium*;
- potravinové doplňky většinou nejsou léčiva, takže u nich neexistuje státní garance složení;
- reklamovat přípravek kvůli tomu, že neobsahuje deklarované množství živé kultury, je zhruba tak odvážné, jako chtít vrátit peníze za vstupenku do kina z důvodu, že se vám film nelíbil.

Vlado Štancel

Ilustrace Zuzana Štancelová

Strieborná Zuzana

V rokoch medzi olympiádami sa o nich veľa nehovorí, hoci nosia medaily a majú popredné umiestnenia aj na európskych či svetových majstrovstvách aj svetových pohárových súťažiach. Vtedy o nich nájdeme len zopár riadkov v športových rubrikách. Nesprevádzajú ich škandály, nevyplakávajú nad zlými materiálnymi či finančnými podmienkami pre svoj šport, hoci to určite po tejto stránke ani ony nemajú jednoduché. V tichosti usilovne trénujú. Venujú sa totiž jednému z tzv. menších športov, ktorý istotne nemá masovú základňu – športovej strelbe. Všetko sa však zmení, keď príde úspech na Olympijských hrách. Zrazu sa ocitnú na titulných stranách, píšú sa o nich články, robia rozhovory, prichádza aj spoločenské uznanie. Reč je o úspešných mladých slovenských športových strelkyniach, „striebornej“ olympijskej medailistke na OH v Pekingu 2008 a v Londýne 2012, Zuzane Štefečekovej a „bronzovej“ na OH v Londýne, Danke Bartekovej. Prvú z nich vám dnes predstavíme.

Zoznámte sa: Zuzana Štefečeková

Dvojnásobná „strieborná“ olympijská medailistka, prvá Slovenka, ktorá v r. 2010 v Mníchove získala titul Majsterky sveta v strelbe a má niekoľko najvyšších umiestnení vo Svetovom pohári, sa narodila 15. januára 1984 v Nitre.

Mirjana Šišoláková: Predovšetkým vám blahoželám k športovým, aj spoločenským úspechom a oceneniam, veď ste iba štvrtá športovkyňa na Slovensku, ktorá získala titul Športovec roka v tejto 20 rokov trvajúcej ankete. (Pre úplnosť: doteraz ho majú plavkyňa Martina Moravcová, vodná slalomárka Elena Kaliská a biatlonistka Anastasia Kuzminová). Najprv nám, prosím, vysvetlite, aká je „vaša“ disciplína trap, akú zbraň používate, do čoho strieľate, čo sa počíta. Predpokladám totiž, že väčšina čitateľov v tom, podobne ako ja, nemá jasno...

Zuzana Štefečeková: Moja strelecká disciplína sa volá TRAP, ide o brokovú strelbu na letiace asfaltové terče. Terč má priemer 11 cm, letí z predu mňa rýchlosťou asi 80 km/h a ja neviem, ktorým smerom poletí (rovno, doprava, doľava). Na zasiahnutie terča v základnej časti súťaže mám 2 náboje. Pri počítaní nie je rozdiel v tom, či terč zostrelím prvým alebo druhým nábojom. Terč je trafený vtedy, keď z neho padajú viditeľné úlomky. V jednej položke sa strieľa na 25 terčov, my, ženy, strieľame na pretekoch 3 položky = 75 terčov. Do finále postupuje najlepších 6 strelkýň s najvyššími výsledkami. Kde prebieha semifinále – máme 15 terčov na rovnakom princípe, ale už mám iba 1 náboj na 1 terč. Prvé dve strelkyne po semifinále sa ďalej rozstreľujú vo finále o zlato a striebro, druhé dve najlepšie strelkyne sa po semifinále rozstreľujú o bronz a štvrté miesto. To sú nové pravidlá, v roku 2012 to ešte takto nefungovalo.

M. Šišoláková: Začínali ste však v inej disciplíne, ktorá sa volá skeet. V tej ide o čo?

Z. Štefečeková: Strelba skeet je tiež broková strelba na asfaltové terče s tým rozdielom, že skeet je strelba na dopredu presne určené terče (presne pravidelne daný smer a rýchlosť), len vždy z iného uhla a pri skeete sa používa vždy iba 1 náboj :)

M. Šišoláková: Ako viem, pušku vám dali do ruky rodičia už ako 12-ročnému dievčatku. Ja by som asi zbraň dieťaťu nedala a to ani chlapcovi... ako ste teda začínali, skúšali ste aj niečo iné, alebo je strelba váš rodinný šport?

Z. Štefečeková: Od 3 rokov stojím na lyžiach, od 5-tich rokov držím v ruke tenisovú raketu, od 10-tich rokov hrám volejbal, ale všetko iba „voľnočasovo“ a niečo ako doplnok k strelbe (hlavne tenis a v zime lyže), ale iba strelbe sa venujem od 12-tich rokov až dodnes a už 11 rokov aj profesionálne. Začiatky boli ťažké najmä pre rodinný rozpočet a rodinné nervy, nakoľko ma prvý rok trénoval môj otec. Ale zaujímavé to bolo pre mňa hlavne preto, že som ako dievča strieľala a pre všetkých to bola senzácia a tak trochu senzáciou som ostala dodnes, vďaka úspechom.

Zuzana Štefečeková s trénerom

M. Šišoláková: Takže sa táto športová disciplína stala pre vás prítlačivou už v detstve...

Z. Štefečeková: Okrem toho, že sa mi, ako som už povedala, páčilo, ako sa ľudia pozerali, keď som povedala, že strieľam, obľúbila som si tento šport aj pre kolektív, s ktorým som na strelnici strávila detstvo, pubertu a už aj dospelosť. A čo sa mi dodnes páči na strelbe je, že je tam človek tých 30 minút (čo trvá položka) sám, vo svojom svete a ten výsledok je iba a iba jeho, nedá sa na nikoho vyhovoriť ako napríklad pri volejbale.

M. Šišoláková: A prečo ste presedlali na inú disciplínu, než v akej ste začínali?

Z. Štefečeková: Presedlanie zo skeetu na trap malo 2 dôvody: pokoj v rodine :) nakoľko ma už netrénovať otec, ale predovšetkým, v roku 1996, keď som začínala, skeet nebol olympijská disciplína, takže ma štátny tréner potom stiahol na trap – na šťastie všetkých :)

M. Šišoláková: Vaším prvým trénerom, hoci iba rok, bol váš otec Andrej Štefeček. Asi má zmysel pre humor, keď v jednom rozhovore po olympijských hrách povedal: „Ak chcete byť dobrý, musíte mať aj čistú hlavu, lebo techniku strelby naučíte za dva mesiace aj opicu.“ Je to dobrý vtíp, ale vy ste „jasnú hlavu“ určite mali pri rozhodujúcom výstrele v Londýne, pretože to museli byť poriadne nervy. Ak sa dobre pamätám, od striebornej medaily vás delil iba jeden výstrel. Ja som počúvala reportáž „len“ v rozhlase a ani som nedýchala... ozaj, čo vám vtedy chodilo po rozume?

Z. Štefečeková: Nehodnotím to ani ako dobrý vtíp, môj otec bol v tom čase skôr zmätený z médií a hľadal čo povedať, aby bol zaujímavý. Strieľať opicu nenaučíte za 2 mesiace, rovnako ako to nenaučíte človeka za tento čas. Vycibrenie techniky trvá niekoľko rokov a vždy sa dá povedať, že to nie je dokonalé. A čo sa týka psychiky, tá sa dá vybudovať iba a iba súťažením na veľkých podujatiach, čím viac človek nastriela veľkých súťaží, tým lepšie ich neskôr zvláda. V Londýne som si striebro vystrelala v rozstrele o druhé, tretie a štvrté miesto. Bola som pod obrovským tlakom a vtedy mi to asi ide najlepšie. Okrem toho som mala v hľadisku veľa fanúšikov zo Slovenska, ktorí ma prišli povzbudiť a iba k nim smerovali moje myšlienky pri strelbe. Vedela som, že ma budú ľúbiť rovnako, keď zvíťazím ako keď skončím štvrtá, a to mi dodávalo silu. A taktiež modlitby a Božia prítomnosť mi boli veľkou oporou.

M. Šišoláková: Kto je vaším trénerom v súčasnosti?

Z. Štefečeková: Od r. 1999 Ing. Branislav Slamka.

M. Šišoláková: Môžete porovnať pekingskú a londýnsku olympiádu, predovšetkým z hľadiska vašej účasti, vášho vnímania pretekov a súperiek?

Z. Štefečeková: Pekingská olympiáda bola pre mňa prvou, kde som zbierala vzácne skúsenosti. Olympijské hry sú rovnaké preteky ako každé iné, strieľa sa toľko isto terčov ako na všetkých ostatných pretekoch, jediný rozdiel je, že tento pretek sledujú médiá a ľudia a vie o nich celý svet, kdežto o majstrovstvách sveta vie iba pár mojich priateľov a rodinných príslušníkov. Takže vždy pred olympiádou je dlhá doba stresu a tlaku. Pre mňa bola pekingská olympiáda ľahšia, pretože zisk mojej striebornej medaily bol pre väčšinu Slovákov prekvapením, kým v Londýne už medailu všetci očakávali. Bolo to ťažšie, ale o to krajšie, že do Londýna mohla prísť moja rodina a kamaráti a mohli všetko prežívať so mnou. Čo sa týka súperiek, všetky poznám zo svetových súťaží a žiadna z nich ma neprekvapila.

M. Šišoláková: Taká obligátna otázka: mierite aj na ďalšiu olympiádu?

Z. Štefečeková: Pokiaľ životná situácia, kondícia, Pán Boh a šťastie dá, tak určite áno. :)

M. Šišoláková: Strelba je individuálny šport, v jednom rozhovore ste povedali, že vaším súperom sú vlastne terče, ale predsa len sa stretávate s ďalšími „spolubojovníčkami“. Nakoľko je táto športová disciplína rozšírená medzi ženami u nás a vo svete?

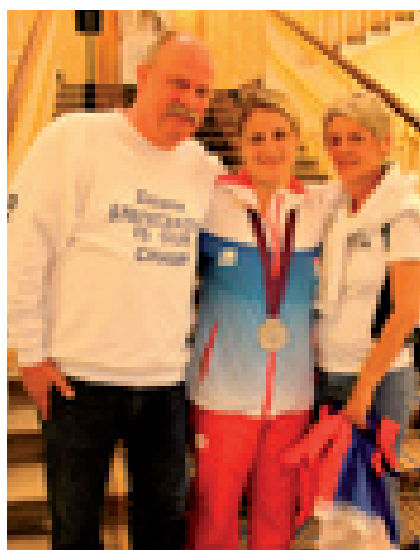
Z. Štefečeková: U nás v ženskej kategórii nie je strelba až taká populárna, ale dokopy aj s juniorkami nás býva okolo 60. Na majstrovstvách Európy či sveta sa nás v kategórii žien stretne vyše 70, niekedy mieria čísla až k 90-ke. Všetky sme svojím spôsobom pobláznené, keďže robíme tento typický mužský šport, ale vôbec nám to nevadí. :) sme celkom fajn partia :)

M. Šišoláková: Nežijete však iba športom, študujete už na druhej vysokej škole, po absolvovaní Vysokej školy sv. Alžbety, odboru misijná a charitatívna práca študujete fyzioterapiu na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave. V akom povolani sa vidíte v budúcnosti?

Z. Štefečeková: Ako hovorím, pokiaľ Boh dá, tak v polovici júna by som už mala mať po bakalárskych štátniciach a chcela by som začať neskôr pracovať vo fyzioterapii. Ale zatiaľ je to stále záľuba, ktorej sa môžem venovať a zbierať skúsenosti, popri hlavnom zameraní - strelbe. Keď však skončím s aktívnou kariérou, rada by som sa venovala mladým športovcom a starala sa o to, aby som u nich predišla zdravotným problémom, ktorými trpíme v dnešnej dobe my :)

M. Šišoláková: Z vašich rozhovorov v rôznych médiách vyplýva, že máte dobré rodinné zázemie, rodičov, sestru. Prezradíte nám o nich niečo? Rátate tak trochu do svojej rodiny aj dievčatko Ruth z Ugandy?

Z. Štefečeková: Rodina je pre športovcov veľmi dôležitá a mať zázemie je veľmi podstatné. U nás je to skvele fungujúce. Moji rodičia sú už šťastne rozvedení, každý z nich má svoju ďalšiu polo-

Zuzana Štefečeková s mamičkou a jej priateľkou

vičku a sú takto šťastní a ja s nimi. Donedávna som bývala s mamičkou, ale tá sa odsťahovala za priateľom a pracou do Nemecka, čiže už fungujem úplne sama. Sestry sú už, ako sa vraví, tiež upratané, jedna žije s manželom v Dubaji, druhá spolu so synom v Nitre. S oboma mám skvelý vzťah a snažíme sa vidieť a stretávať čo najviac, ako je len možné. Ruth je dievčatko, sirota z Ugandy, ktoré mám adoptované cez nadáciu „Good Future And Hope“ alebo „Dobrá budúcnosť a nádej“

M. Šišoláková: Dnes je vrcholový šport oveľa viac ako v nedávnej minulosti spojený s cestovaním po svete, aj tento náš rozhovor robíme cez internet, pretože ste práve v Dubaji. Rekreatujete sa, alebo trénujete, či súťažíte? A ako vnímate neustále „balenie kufrov“, striedanie hotelov a podobné záležitosti? Dajú sa aj v takomto tempe poznávať cudzie krajiny?

Z. Štefečeková: Balenie kufrov a ťahanie z miesta na miesto, ako kočovní Cigáni alebo herci, je pre nás už typické. Koncom septembra, kedy sa nám končí sezóna, už mám toho cestovania akurát dosť, ale zase po zimnej prestávke, keď sme nejaké 4 mesiace doma, už ma svrbí zadok, ako sa vraví, a už by som niekam šla. Najradšej spoznávam nové krajiny na ozajstných dovolenkách s priateľmi alebo rodinou, kde je na to čas aj priestor. Na pretekoch sa koncentrujeme hlavne na súťaž. V Dubaji som momentálne na 2 dni, a hlavnou náplňou je návšteva sestry, ktorá tu žije, ale žiaľ, hoci som pri bazéne, učím a na štátnice a odtiaľto sa presúvam do Al Ainu, kde máme Svetový pohár. A po návrate znova škola a skúšky :)

Mirjana Šišoláková
Autorka je publicistka
Foto archív Zuzany Štefečekovej

Doprava v „dobe temna“

Stredovek je označovaný aj ako doba temna. O stredovekom človeku sa zvyčajne konštatuje, že väčšinu svojho života strávil na jednom mieste a cestovaniu sa vyhýbal. Cestovanie vraj bolo pomalé, únavné a nebezpečné. Pravda je však taká, že stredoveký človek napriek zlému stavu ciest a pomalosti prepravy cestoval.

Stredoveké cesty sa dnešným cestám takmer nijako nepodobajú. Dnes totiž za cestu považujeme vyasfaltovaný pás v krajine zjazdny pre motorové vozidlá. V stredoveku to bol hlinitý alebo kamenistý pás, len zriedkavo vysypaný štrkom alebo pieskom a očistený od náletových drevín a buriny. Sieť stredovekých ciest však bola oveľa hustejšia ako dnešných, lebo aj dnes nájdeme takéto poľné či lesné cestičky, nezjazdne pre automobily, spájajúce všetky dediny na okolo, ktoré v minulosti boli cestami. Dnes však musíme, najmä pri obciach v dolinách, obísť kopce a polia, cez ktoré „asfaltky“ nevedú.

Pri skúmaní starých ciest je možné uplatniť niekoľko bádateľských prístupov. Prvý z nich je výskum historický, založený na skúmaní stredovekých listín a iných písomných prameňov. O cestách sa dozvedáme v prvom rade z metácií. Sú to listiny ohraničujúce majetky a cesta je tu spomenutá, ak hranica majetku prechádzala cez cestu. K názvu cesty je tu mnohokrát doložená aj jej charakteristika. Z materiálového hľadiska sa spomína cesta kamenistá (v latinčine *via lapidosa*) či trávnatá (*via graminosa*). Z hľadiska významu rozlišovali malú či veľkú cestu (*via parva*, *via magna*). Najmä veľké cesty sú z hľadiska výskumu najdôležitejšie, lebo charakteristika „veľký“ vyjadruje, že išlo o významné cesty, ktoré mali medzinárodný a obchodný význam. V druhom rade vieme identifikovať, kadiaľ dôležité cesty viedli z listín spomínajúcich brody, mosty, prievozy a mýta. Stredoveké listiny sú však sporadické, dokážeme z nich vyčítať len približné body, ktorými cesta prechádzala, prípadne sídla, do ktorých viedla.

Ak chceme poznať cesty ešte bližšie, musíme uplatniť iný prístup – archeologický. Cesty, respektíve ich pozostatky, sa dajú v mnohých prípadoch identifikovať v teréne, tam, kde je neobrobená krajina. Každá cesta s dlhoročným sústavným používaním musela v teréne zanechať stopu. Tá je najčastejšie v podobe plytkého či hlbokého závozu a takéto závozy je často možné v teréne nájsť. Pri prekonávaní prudšieho prevýšenia (kopcov) sa zas cesta väčšinou rozvetvovala na niekoľko paralelných línií. Pri archeologickom prístupe, ak nemáme nejaký konkrétny hmotný alebo písomný dôkaz, je však ťažko cestu datovať a určiť jej význam. Výskum stredovekých

Stredoveké vozy používané v armáde (z Obrázkovej kroniky)

Najrýchlejšia a najvyužívanejšia bola v stredoveku doprava v sedle koňa (z Obrázkovej kroniky)

ciest preto musí ísť ruka v ruke cez oba prístupy, a aj to nie vždy s úspešným zakončením. Nie je pravda, že cesty viedli popri riekach. Vzhľadom na divokosť slovenských riek a časté záplavy ani staré obce nevznikali tesne v blízkosti vodných tokov, ale na trasách nad nimi. Okrem toho poznáme ešte ďalšie prístupy, ktoré napomáhajú identifikovať, kade cesty mohli viesť, napríklad miestne názvy (v názvoch obcí sa vyskytujú pojmy *brod*, *mýto*, *závoz*, *stráž*, atď.).

Cez Slovensko viedlo v minulosti viacero významných cestných ťahov. Najznámejším z nich bola dunajská cesta vedúca popri Dunaji z Nemecka cez Viedeň do Budapešti a ďalej smerom na juh až do Konštantínopola. V období vrcholného stredoveku však už strácala význam a kvôli tomu aj Uhorsko strácalo na vtedajšom svetovom obchode. Dôvodom bolo, že Konštantínopol ovládli Turci a taktiež, že svetový obchod sa dostal do rúk talianskych miest. Navyše, kupci idúci popri tejto ceste boli nútení dodržiavať právo povinného skladu. Toto právo bolo udelené významnejším mestám, ktoré mohli prinútiť obchodníkov, aby vyložili všetok svoj tovar a ponúkli ho na predaj. Pri Dunaji tak museli urobiť v Pešti i vo Viedni.

Aby sa obchodníci takejto povinnosti vyhli, mnohokrát sa snažili tieto miesta obísť. V 30. rokoch 14. storočia sa tak stalo dokonca legálne. Uhorský kráľ Karol Róbert, aby previedol obchod do Čieška a Uhorska, založil takzvanú Českú cestu. Oslobodeniami od mýt zvýhodnil používanie trasy Brno – Trnava – Dvory nad Žitavou – Pešť a snáď dal i opraviť staršiu cestu. Obchodníci sa tým vyhli Viedni a prechádzali „jeho“ územím.

Ďalšou významnou cestou, spájajúcou Uhorsko a Balkán s Poľskom a Rusou, bola cesta vedúca cez Košice, Levoču a Starú Ľubovňu do Poľska. Na tejto ceste mali na našom území právo povinného skladu Košice. Tie z tohto privilégia značne profitovali a dôsledne dbali na jeho dodržiavanie. Máme zachovaných viacero prípadov potrestania obchodníkov, ktorí sa Košiciam vyhli a obišli ich cez priesmyky Slovenského Rudohoria či cez Dukliansky priesmyk a popri Laborci. Keďže poľskí obchodníci boli povinní vykladať svoj tovar v Košiciach, prinútili poľskí králi uhorských obchodníkov používať tie cesty, ktorými sa nevyhli Krakovu. Preto najväčší priechod do Poľska bol medzi Starou Ľubovňou a Novým Saczom.

Štvrtá slovenská magistrála alebo „*via magna*“ viedla zo Sliezska do Košíc, resp. napájala sa pri Levoči na poľskú cestu. Vybudovaná bola na starších cestách okolo roku 1364 z iniciatívy kráľa Ludo-

Pohľad na cestné prekonanie terénnej prekážky. Vpravo súčasná cesta vybudovaná zárezom, vľavo stará cesta obchádzajúca svah a vytvárajúca závoz. Dodnes zjavný hlboký závoz (vyššie 2 metre) na stredovekej ceste vedúcej horským sedlom (dole)

víta I. Obchodníci idúci zo Sliezska vstupovali na územie Uhorska jablunkovským priesmykom a boli oslobodení od platenia mýta v Budatíne, Strečne, Turci (Sučanoch) a na Liptove.

Na stredovekých cestách sa v pomerne krátkych vzdialenostiach vyberalo mýto. Mýtnice vznikli všade tam, kde bolo potrebné udržiavať most (napríklad v Budatíne) alebo tam, kde hradná posádka či mestská komunita udržiavala, opravovala a strážila cestu (napr. hrad Strečno stojaci nad úzkou a nebezpečnou cestou).

Výnos z mýta mal slúžiť predovšetkým na údržbu cestných ťahov. Pri ceste do zahraničia sa platilo clo vo výške jednej tridsatiny prevázaného tovaru, takzvaný tridsiatok.

Prekážky, ako vodné toky, boli v stredoveku prekonávané rôzne. Kde to terénne podmienky umožňovali, vytvoril sa brod. Na dôležitejších cestách existovali prievozy (jednoduché člnky) alebo kompy (dvomi latami spojené člnky, na ktoré sa dal naložiť voz). Najzložitejším dielom bol most, okrem kratších kamenných mos-

to v cez mestské priekopy či potoky, dlhšie mosty, napríklad cez Váh, boli spravidla drevené.

Hlavné cestné ťahy využívali predovšetkým obchodníci. Zo zachovaných tridsiatkových či mýtnych registrov vieme, aké tovary vyvážali a aké dovážali. Z Uhorska sa vyvážalo hlavne súkno, poľnohospodárske produkty a kovy z našich baní, dovážali sa estetické a úžitkové predmety či soľ. Cesta vedúca zo Sliezska do Uhorska cez Kysuce niesla názvy podľa prepravovaných komodít: soľná či medená cesta. Hlavne uhorské drahé kovy získané v slovenských banských mestách boli lukratívnou vývoznou komoditou. Dokonca v 15. storočí, kedy vrcholila ťažba medi v Banskej Bystrici, bola na podnet kráľa vybudovaná nová cesta vedúca z Banskej Bystrice cez Kremnické vrchy do Hornej Štubne. Zrušila sa tým obchádzka cez Zvolen a Kremnicu, (ktoré tak stratili možnosť participovať na obchode), avšak vznikla tým významná cesta, ktorá sa v Turci napájala na severoslovenskú magistrálu. Na väčšie vzdialenosti sa presúvali i šľachtici, ktorí mali možnosť slobodného pohybu a armády. Zo širšieho okolia do miest prichádzali obchodníci a remeselníci na výročné trhy – jarmoky. Večnými cestovateľmi boli pútnici.

Miestna doprava po obecných a poľných cestách a cestičkách bola predovšetkým v režii závislých vrstiev, presúvajúcich sa z obce na súkromné či panské role a občas na trh do najbližšieho obchod-

ného strediska. Tu predávali nadbytok svojej poľnohospodárskej produkcie, za ktorý si zakúpili najmä predmety úžitkovej potreby od remeselníkov.

Najrýchlejším dopravným prostriedkom v stredoveku bol osedlaný kôň. Najčastejšie sa však chodilo peši, najviac tovaru však odviezol voz. Tieto tri vymenované dopravné prostriedky boli základnými vozidlami stredoveku. Aj šľachta sa vozila na vozoch, lebo koče v tom čase ešte neexistovali. Medzistupeň medzi vozom a kočom, takzvaný kočí voz, sa vyvinul až v 16. storočí. Cestovanie bolo skutočne nebezpečné, lebo máme viacero záznamov o tom, ako niekoho na slobodnej ceste olúpili.

Ak by si čitateľ myslel, že v stredoveku neplatili v doprave žiadne pravidlá cestnej premávky, je na omyle. Dosať nikde nepublikovaný dôkaz nájdeme v Žilinskej knihe, ktorá obsahuje preklad a prepis magdeburského mestského práva, ktorým sa riadilo viacero miest na Slovensku. Konkrétne platilo, že v križovatke mal prednosť plný voz pred prázdny, prázdny pred jazdcem a jazdec pred peším. Na moste išiel prvý ten, kto naň prišiel skôr, bez ohľadu na to, či išiel peši alebo viezol tonu pšenice. Ak niekoho naháňali, boli všetci účastníci cestnej premávky povinní uhnúť sa (dnešné právo prednostnej jazdy). Cesty mali byť tak široké, aby sa mohli vyhnúť dva protiidúce vozy.

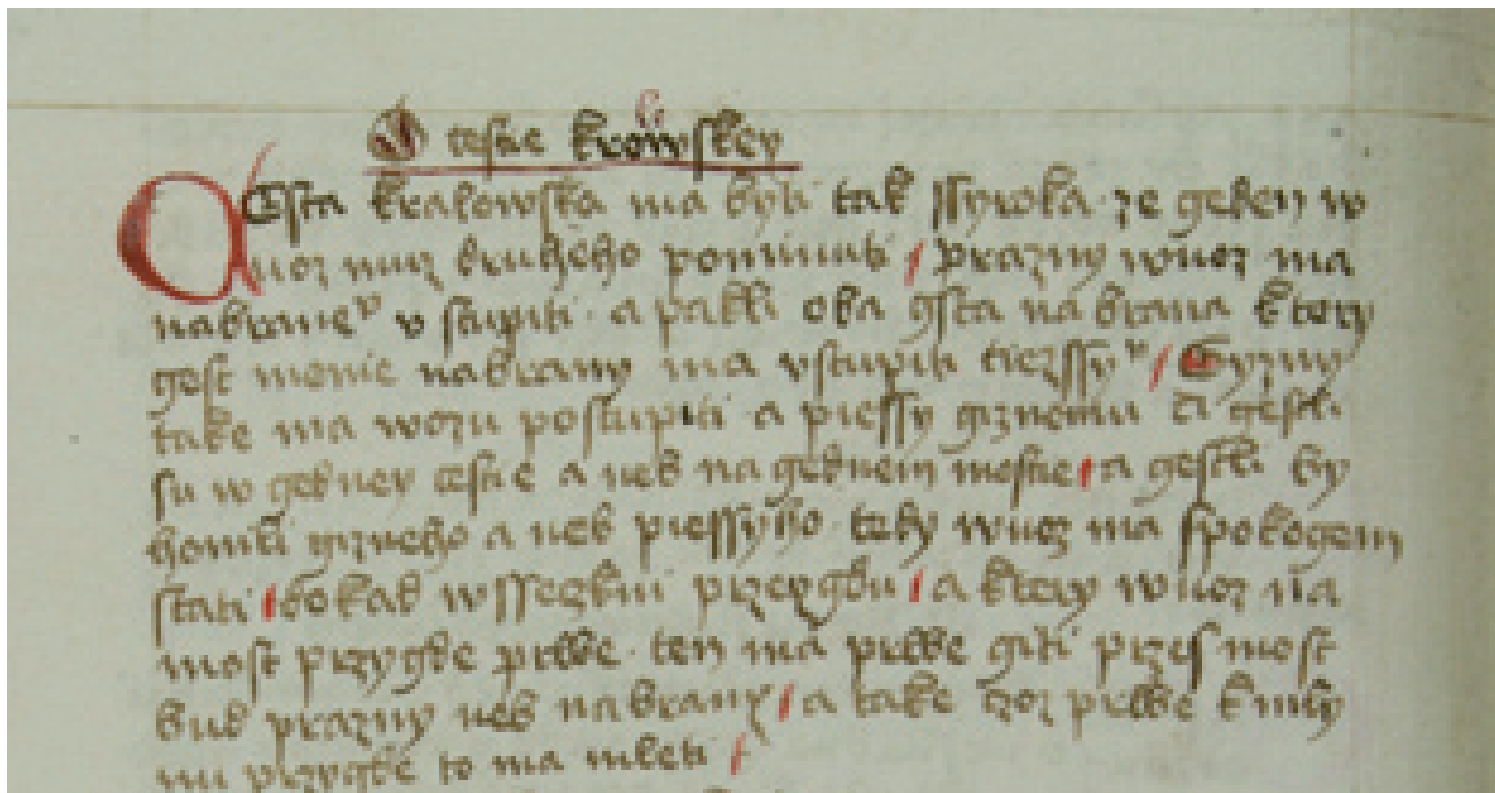
Pri strmších svahoch sa staré cesty delili na viacero vetiev

Peter Šimko
*Autor je historik dopravy
Považské múzeum v Žiline*

Obrázky:
Magyar Szechényi könyvtár,
Anna Kucharčíková,
Peter Šimko,
ŠAP Žilina

Výsek zo Žilinskej mestskej knihy – článok o doprave na kráľovskej ceste

Čítanie zo Slovenska (2.)

Redakcia LISTOV sa rozhodla formou pravidelnej rubriky a videné mojimi očami skúmať slovenské literárne „luhy a háje“ a ukazovať, čo dobré na čítanie aktuálne ponúkajú. V tejto časti upriamime našu pozornosť na istú knižnú elitu. Teda, presnejšie povedané, knižné tituly ocenené v jednej prestížnej súťaži, ktorá napomáha orientovať sa v slovenskej knižnej produkcii nielen naslovovzatým odborníkom, ale aj bežným čitateľom...

V bratislavskej koncertnej sieni Dvorana totiž nedávno odovzdali ocenenia Najkrajšie knihy Slovenska 2012. Priatelia, mnohí viete, že ide o dlhoročnú súťaž, ktorú vyhlasuje Medzinárodný dom umenia pre deti Bibiana v spolupráci s Ministerstvom kultúry a Ministerstvom školstva SR, Slovenskou národnou knižnicou v Martine a Zväzom polygrafie na Slovensku. Cieľ súťaže je nad ostré jarné slnko jasnejší: podporiť a oceniť zvyšovanie výtvarnej úrovne a kvalitu polygrafického spracovania periodických publikácií knižného charakteru, ergo „tvár“ kníh. Cenu Ministerstva kultúry SR, určenú vydavateľstvu za celkovú výtvarnú a technickú kvalitu knihy získalo **Vydavateľstvo Slovart** za monografiu **František Horniak**. „Je zvláštna tým, že poskytuje obrovské množstvo informácií a určite aj pre grafika, aj pre celý vydavateľský, redakčný tím muselo byť veľmi zložitú túto knihu urobiť,“

zhodnotil verdikt pre TASR skúsený ilustrátor Juraj Martiška, ktorý v 21. ročníku súťaže predsedal porote. Mimochodom, zloženej z polygrafov, grafických upravovateľov, ilustrátorov, výtvarných teoretikov, zástupcov spomínaných ministerstiev a knižnice. Za pôsobivé ilustrácie knihy **Vianočné mystérium Josteina Gaardera** si Cenu ministerstva kultúry prevzal z rúk ministra Maďariča aj **Vladimír Král**, ktorý nám prezradil: „Bol to náročný text v tom, že ten príbeh obsahuje dve dejové línie, z ktorých som sa ja rozhodol v ilustráciách

zobrazí iba jednu. Ťažká bola trošku preto, že som to musel robiť v lete, keď sú horúčavy, vtedy sa mne robí zle.“ Ku samotnej knihe, ktorá mu priniesla ocenenie, ilustrátor dodal: „Je presne z tých Gaarderových kníh, v ktorých on na základe fantastického príbehu zdieľuje detským čitateľom nejaké informácie, v tomto prípade sú to dejiny kresťanstva.“ Za vynikajúcu grafickú úpravu si cenu ministra kultúry odniesli grafickí dizajnéri **Štefan Seko** a **Anna Oravcová** za knihu **Marián Komáček**. Grafika a malba, cena za bibliografické vydanie patrí vydavateľstvu **M'ART PRINT** z Veľkého Zálužia za knihu **IM_PULZ - Čakanie hmoty (Dušan Dušek - Erik Ondrejčíka)**. Cenu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR za učebnicu získalo Slovenské pedagogické nakladateľstvo - Mladé letá za **Biológiu pre 2. ročník gymnázia a 6. ročník gymnázia s osemročným štúdiom**. Cenu Zväzu polygrafie na Slovensku za mimoriadne polygrafické spracovanie udelili banskobystrickej spoločnosti **TBB** za knihu kunsthistorika a dlhoročného riaditeľa Galérie mesta Bratislavy **Ivana Jančára** o invenčnom umelcovi **Robertovi Bielikovi**. Cenou Slovenskej národnej knižnice za študentskú prácu boli ocenení **Marek Cina** za prácu **Petr Janeček: Fámy** a **Peter Gála** za prácu **Maria Treben: Herbárium**. Cenu Bibiany za najkrajšiu detskú knihu získalo zohorské vydavateľstvo **Virvar** za knihu **Viery Brunovskej Medzi nami zvieratami** (viac o nej napíšeme a vy si prečítate v závere tejto časti rubriky). V 21. ročníku súťaže udelila porota aj 24 diplomov za najkrajšie knižné tituly vydané v minulom roku. V kategórii vedecká a odborná literatúra ocenili dve publikácie: **Dejiny Bratislavy 1** a **Muuza**

2012. V kategórii krásna literatúra uspeli knihy **Bosá v priesvitných šatách Kamila Peteraja** a **Diera do svetra Veroniky Šikulovej**. Medzi ôsmimi knihami ocenenými v kategórii literatúra pre deti a mládež sa ocitli aj **Misia Eva**, **Prísne tajné Tamary Heribanovej**, **Slovenské rozprávky Pavla Dobšinského** či titul **O strategnej rukavičke** od výborného básnika **Juraja Kuniaka**. V kategórii knihy o výtvarnom umení a obrazové publikácie uspelo šesť titulov, medzi nimi aj monografia **Erna Masarovičová** či publikácie **Igor Piačka** a **Koloman Sokol - 100 nepublikovaných diel**. V kategórii študijné práce poslucháčov výtvarných a polygrafických škôl porota ocenila aj práce **Tomáš Kopaník: Aha** a **Michaela Majdová: Círn**. Ocenené knihy a súťažné tituly boli vystavené do 26. mája na výstave Najkrajšie knihy Slovenska 2012 v Medzinárodnom dome umenia Bibiana.

Teraz ešte sľúbený bližší pohľad na jednu z ocenených kníh: **Medzi nami zvieratami**. Peter Klúčik, známy slovenský grafik, maliar a ilustrátor (mimochodom, medzi nami čitateľmi, vždy bol pre mňa akýmsi kľúčikom od povestnej trinásťtej komnaty plnej prekvapení a v tomto prípade hlavne cielené neujarmenej fantázie a tvorivosti) namaloval priam neuveriteľné obrazy vybájaných zvierat. Viera Brunovská, známa slovenská výtvarníčka - šperkárka a teraz už aj spisovateľka k nim napísala invenčné rozprávky. Príbehy o zvieratách a ľuďoch hovoria o zvieracom „chľpe“ v človeku a človečom „chochmese“ v zvierati. Až surrealistické (aj legendárny Dalí by sa dal inšpirovať) hrochy, tigre, leopardy, krokodíly a iné zvery sa zo stránok knihy predstavujú v žiarivých aj temných farbách, obrazne aj doslova. „S pôžitkom som si prečítal tie rozprávky, ktoré sú dobré nielen jednotlivo, ale i ako kolekcia: pevne ich drží pohromade jednotiaci „zvierací“ nápad, i jednotný typ názvov (...). Spôsobov, ako narábať so zvieracím námetom, je niekoľko. Buď čítame (ako u Felixa Saltena) o zvieratách a vieme, že je to o zvieratách, alebo (ako u Ezopa) čítame síce o zvieratách, ale vieme, že je to o ľuďoch. Metóda, ktorú si zvolila Viera Brunovská, je zlatá stredná cesta medzi týmito krajnosťami: je to o zvieratách a zároveň o ľuďoch. (...) Do slovenskej literatúry pre deti vstupuje nesporný talent – a s malbami Petra Klúčika to je nádherná kniha,“ myslí si o knihe Ľubomír Feldek. Vrelo s ním súhlasím, moja vlastná skúsenosť nie je o nič menej bohatšia a vrelo ju odporúčam!

Na úplný koniec pohľad za roh. V budúcej časti našej rubriky sa budeme venovať knihám, ktoré si môžete so sebou pribaliť na dovolenky i prázdniny. Čas týchto radovánok už klope na dvere...

Prijemné čítanie praje Igor Válek.
Autor je spisovateľ a literárny publicista

Stanislav Harangozó

Majster pastelu

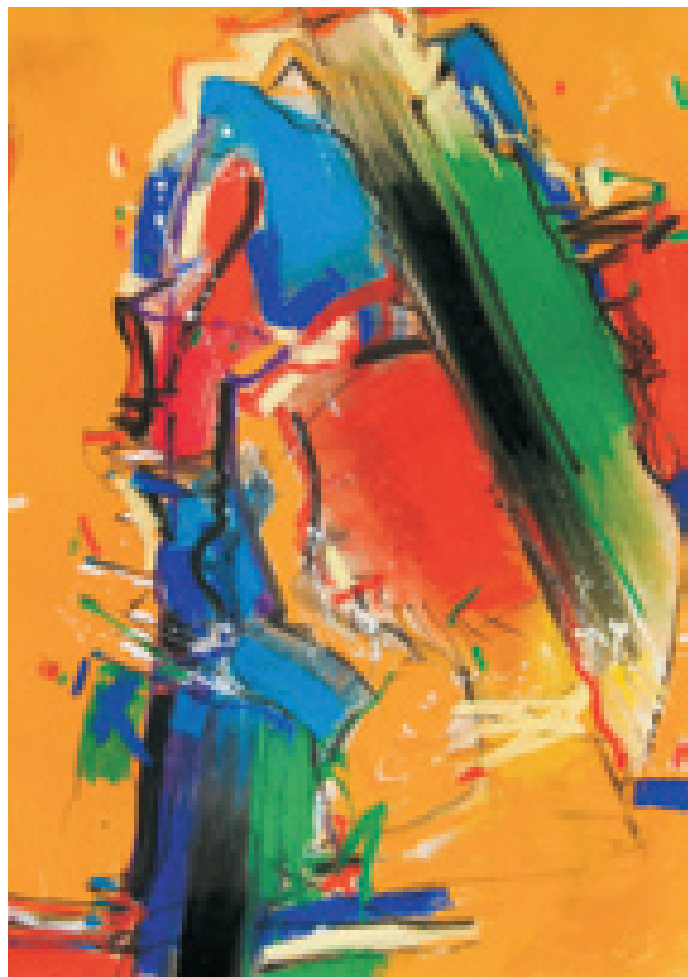
Stanislav Harangozó je jedným z osobitých tvorcov. Osobnosťou slovenskej maľby dneška. Pamätám si na jeho začiatky. Na bravúrnosť jeho diel, ľahkú a istú ruku v kresbe. S mimoriadnym úspechom ovládal temer každú výtvarnú disciplínu. Ich spoznanie a konečný umelecký výsledok boli a i dnes sú preňho výzvou k hľadaniu vlastného výrazu.

Stano Harangozó je umelcom, ktorý hneď po vstupe do profesionálne výtvarného života dokázal s veľkou kreativitou prezentovať odborné a technologické majstrovstvo. S energiou sa realizoval v monumentálnej tvorbe, od klasickej náročnej kamennej mozaiky až po to najnáročnejšie štukolustro.

V grafickej disciplíne použil u nás ako jeden z prvých vtedy novú techniku serigrafie. Vlastnú výtvarnú reč však vždy formoval a i dnes buduje na komornej tvorbe. Kresba a maľba. Tie sú platformou pre jeho celoživotné úspechy, kde si škálou originálnych vyjadrovacích prostriedkov formuje svojský maliarsky výraz. On charakterizuje jeho tvorbu dodnes. On je pre nás nositeľom poznania a obdivu k jeho obrazom, ktoré poznajú ľudia tak dobre ako tvorbu málokto- rého slovenského umelca. Stano Harangozó oslovuje diváka farbou, estetickou kompozíciou a vnútorným posolstvom, ktoré do každého diela ukladá. Zachytáva dnešný život a dobu pre budúcnosť.

Výtvarné umenie, ktoré dokáže osloviť tie najväčšie skupiny ľudí, charakterizuje predovšetkým ľahkosť ruky, ktorá tvorí linku či harmonizuje farebné majstrovstvo. Ona formuje originalitu. Jednoducho je tvorbou radosti. Maľba ako hra. So skúsenosťou a poznaním. Autor vníma a tvorivo transformuje rozsiahlu paletu námetov a impulzov. Od krajinomalby, pohľadov na rodný kraj až po záranky histórie nášho mesta, prvky, ktoré ho zaujmú. Sú v nich príbehy, zložito i jasne zakomponované do siločiar hry so svetlom. V jeho obrazoch nájde pozorný divák všetko. Predovšetkým však harmóniu a krásu, ktorú od umenia väčšina ľudí očakáva. Stanova tvorba je úžasnou prezentáciou abstraktné či reálne zažitej fantázie skúseností a poznania, ktorú nikdy nik nevypravie, iba umelec rečou svojho umenia.

Oranžové, 2009, pastel-akryl

V zdanlivo dlhých dejinách ľudstva zohrávala pre človeka v jeho vývoji k civilizovanosti a v hodnotových prístupoch predovšetkým kultúra určujúce miesto. Umenie bolo vždy tým, čo prekračovalo dovtedy poznané, aby objavilo nové, iné, pre ľudstvo vždy podstatné. Vo výtvarnom prejave sa presadzovali tvorcovia, ktorí dokázali vytvárať hodnoty. Tú kvalitu, ktorá spočíva v hĺbke ľudskosti, krásy, novátorstva a života umeleckého diela. Ju ľudstvo akceptovalo a prijímalo za svoju.

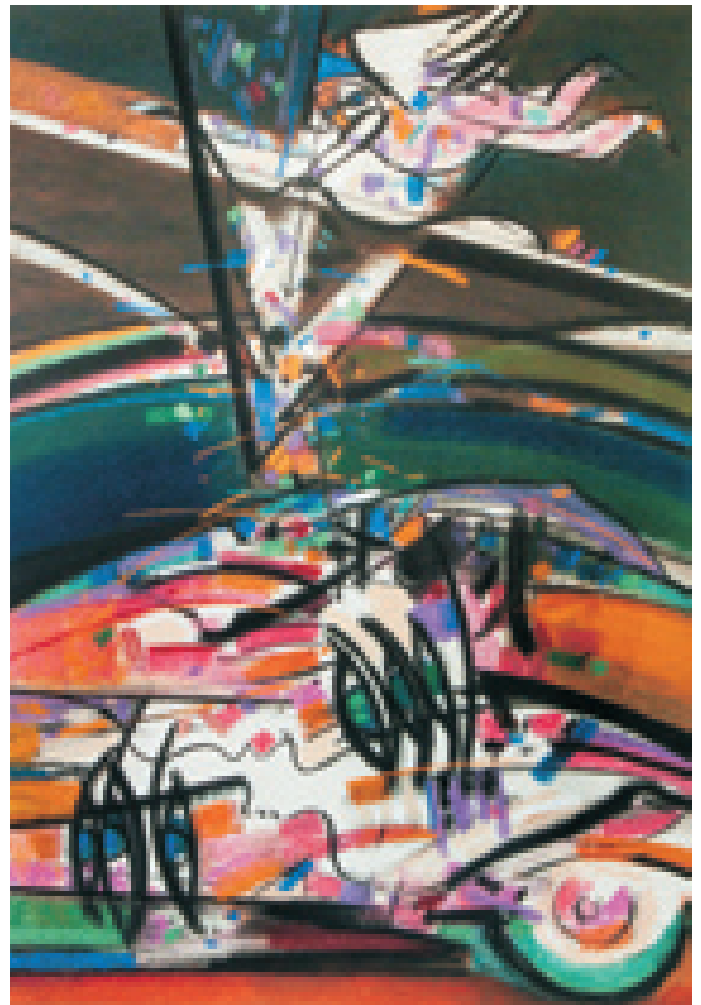
Skutočné umenie vždy bolo a bude tajomstvom. A pre každého tvorca ako aj pre každého z nás obdivovateľov jedinečným tajomstvom.

Na našej zemeguli, zrnku prachu v nekonečnom vesmíre, aj dnes vnímame život ako dva póly protikladov, v ktorých sa nachádza spleť vzťahov nášho bytia. Dobro a zlo, biele a čierne, nebo, peko, hodnota a čo? Čo priradiť k hodnote ako jej protipól? Gýč? Nevkus? Neumenie?

Vieme tak veľa! Objavili sme už tak mnoho, ale zďaleka nie všetko. Rôzni dnešní tvorcovia hovoria, že v umení už niet čo objavovať. Stačí zaujať. Ale zaujatie je o všetkom. Aj o novom výsledku v nanotechnológiách, výhre našich športovcov, alebo tá istá tvár na prvej strane obálky. V ňom je len zdanlivá pravda, ktorá nám dnes nahovára, že život je rýchly a treba mať slobodu a všetko v umení už bolo. Ale čas ani sloboda reálne nejestvujú. Život a hodnota sú totiž o pozorovaní, skúmaní, o dozrievaní a múdrosti, o obdive k súcnu, k existencii lásky a krásy, k ceste, kde víťazí múdrosť a kvalita. Náš ľudský život do tej kvality, akú má dnes, sa tiež rodil veľmi dlho. Iba preto dosiahol takú úroveň, akú má. Kultúra objavuje vždy niečo nové. Ona ho formuje umeleckým dielom, ktoré nikdy predtým nebolo, a to sa jednoducho vyčerpáť nedá. Prekvapenia a šoky v umení sú dekoráciou. Kvalita tvorby je stále osobitou kapitolou ľudstva a jeho jedincov, kde ako jej zdroj používame slovo nekonečno.

Dotyk, 1994

Amorov šíp, 1992

Sladký ananás, 2011, pastel-akryl

Dnes tvorí predovšetkým v technike pastelu a kreslí. Jeho kreselnosť a mimoriadny zmysel pre farbu vytvorili v autorovej tvorbe základné komponenty, ktorými očarúva ľudí až dodnes. Tajomstvo maliarovej tvorby je v perfektnom ovládaní rôznych výtvarných technológií a postupov. Je v spontaneite a istote kreselných ťahov, jednoduchosti a výraze. Je v objavovaní originálnych tém a námetov, ale i vyjadrovacích postupov. Je v imanentnom poslanstve, ktoré jeho obrazy nesú.

Nekonečný príbeh umenia je v jeho úspechoch, ktoré občas prekrývajú problémy. Jedným z posledných bola správa, že nový majiteľ zničil v exteriéri v Komárne autorove mozaikové dielo na budove. To možno považovať za neúspech celej spoločnosti.

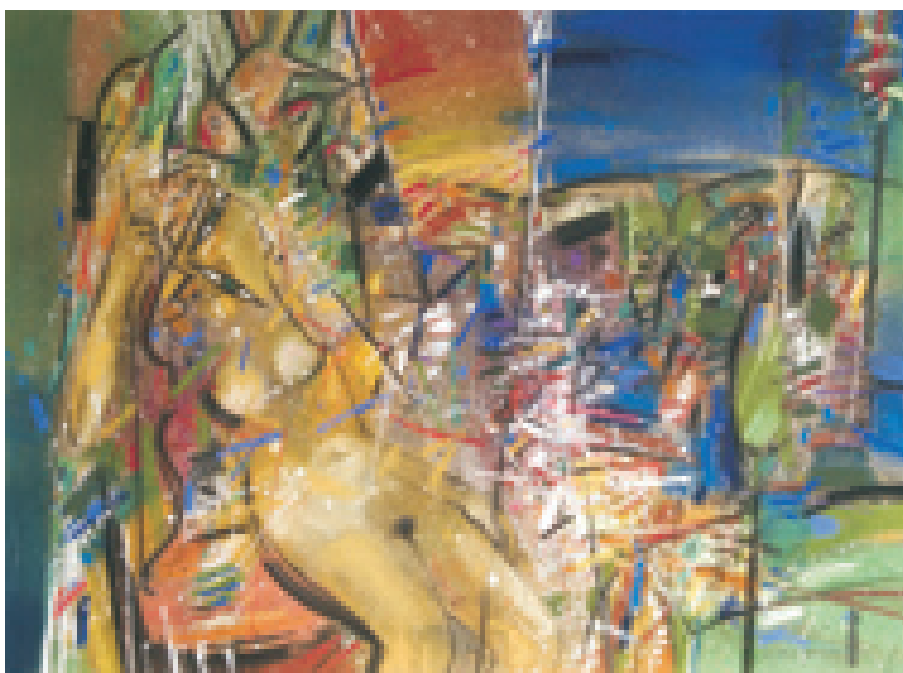
Stano Harangozó je zrelý pedagóg, ktorý odovzdal tvorivé poslanstvo stovkám žiakov vysokých škôl. Vždy bol tým, kto vedel dať i prijať. Názor, poznanie, myšlienku.

Tvorba tohto umelca má profesionálne dimenzie európskeho výtvarného prejavu. Dokumentuje istotu pre budúcnosť umenia. Nikdy nekončiaci príbeh objavov a formovania nových pojmov. Kde ľudská reč nestačí, Stano tvorí a je úspešný. Obdivuje sa ľuďom a životu. Hodnotám existencie, ktoré stále nanovo zobrazuje a odkrýva.

*Zvedavý papagáj, 1998,
pastel-akryl*

Odpočívajúca Diana, 1997, pastel-akryl

Mozaika SD Družba

Dnešný umelý svet hravej neistoty. Všetky, aj tie najvyššie hodnoty možno skomercionalizovať. Umenie na celom svete, ktorý dnes speje ku globalizácii, vždy bude jedinečné a iné. Aj preto, aby budúce civilizácie cez neho videli naše životy. Zmätaná moderná myseľ ľudstva umenie potrebuje už len pre nádej. Umenie je skúškou našej existencie. Preto je a zostane také žiadané.

Civilizácia dnes uteká k technike, pričom ľudskosť necháva pozadu. Jedine kultúra ju vie ochrániť a udržať. Som nesmierne rád, že ľudia milujú hodnotu ešte aj dnes.

Docent, akademický maliar Stanislav Harangozó sa narodil 19. novembra 1946 v Komjaticiach. Bratislavskú Vysokú školu výtvarných umení absolvoval v roku 1973. Od roku 1975 až podnes je vysokoškolským pedagógom. V súčasnosti na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského.

Realizoval desiatky monumentálnych prác v rôznych technikách (sklenená, priemyslová i kamenná mozaika, leptané sklo, maľba na drevo, štukolustro).

Od roku 1976 úspešne otvoril viac ako sto samostatných výstav doma i vo svete. A práve z týchto výstav ako aj z množstva kolektívnych výstavných prehliadok poznajú jeho tvorbu u nás i vo svete.

Autor je držiteľom viacerých významných, i zahraničných ocenení.

Jeho diela sú v zbierkach súkromných i zahraničných galérií a zbierok doma, ale i vo svete.

Žije a tvorí v Bratislave.

Luboslav Moza
Autor je teoretik a historik umenia, galerista a umenovedec
Foto archív autora

Marika Vránová

sochařka lehkých materiálů

Pocházíš z východního Slovenska. Zajímalo by mne, co tě přivedlo až do Prahy studovat velice specifický obor uměleckého řemesla na Střední uměleckoprůmyslové škole v Praze na Žižkově?

Odmalička jsem modelovala. Bydleli jsme v rodinném domě s hospodářstvím a s koňmi na kraji Prešova. Půl kilometru od nás byla cihelna. Z cihlářské hlíny jsem si vyráběla panáčky a pro ně pokojíčky. Věčně jsem byla od téhle práce špinavá. Moc mne to bavilo a chtěla jsem jít na sochařinu. Po dokončení deváté třídy jsem úspěšně absolvovala zkoušky na uměleckoprůmyslovou školu v Bratislavě. Měla jsem vymodelovat figurku, ale já jsem za tu hodinu vytvořila celé dětské hřiště. Profesori ze mne byli nadšení a to mi velmi pomohlo. Můj otec se totiž živil jako živnostník, stahoval s koňmi dříví z lesa a komunistický režim podnikání neschvaloval. Moje sestra se na školu nedostala. Já jsem tento kádrový nedostatek překonala svými schopnostmi a pomohli mi i moji kantoři ze základní školy. Na sochařský obor jsem nakonec nenastoupila, byl zaplněný, ale nabídli mi v Praze studium na tehdy sesterské škole v oboru „Sochař lehkých materiálů“, lidově řečeno „kašér“. Nabídku jsem přijala a přicestovala do Prahy. Po půl roce se mi z bratislavské školy ozvali, že bych se mohla vrátit, ale já už jsem odtud nechtěla. Praha si mne absolutně získala.

To znamená, že se ti tu dařilo a líbilo. Jak jsi trávila období střední školy?

Učila jsem se modelovat, kaširovat, k těmto dovednostem jsem se seznámila i s malbou dekorací. Ve škole jsem prospívala výborně, jediné problémy mi zpočátku přinášelo studium češtiny.

Bydlela jsem na internátu, měla jsem skvělé spolužáky a celý ten studentský život byl krásný. Poznala jsem svoji první lásku, studenta Vránu z oboru „Umělecký truhlář“, později jsme se vzali a měli tři dcery.

Napadá mne, že pro většinu lidí je tvoje povolání neznámé. Mohla bys vysvětlit, co všechno kašér pro divadlo dělá?

Kašér pracuje většinou podle návrhů scénického výtvarníka. Někdy mohou být návrhy jen naznačené, pokud se jedná o realistické rekvizity, ani se v návrzích nemusí vyskytovat a potom si kašér musí umět pomoci sám. Vytváří model, který pak odlévá, aby vznikla forma, nebo se kaširuje navrhem. Například napodobenina stromu je příliš veliká, proto se nekaširuje do formy. Na drátěnou kostru nebo na opracovaný polystyrén se nanáší vrstvy, které mají nakonec svojí strukturou připomínat skutečnou kůru. Papír, nebo látka se ke kaširování používaly odnepaměti, ve 20. století se k nim přidaly moderní syntetické materiály. Dnes se odlévají formy nejen do sádky, ale také do lukoprénu, který je proti sádře pružný a odlišek se dá dobře vyndat. Na druhou stranu se používá revultex a latex k výrobě odlítků. Tak se dnes běžně vyrábějí masky jak divadelní, tak filmové.

Maska z filmu *Galoše štastia* režiséra Juraje Herze, 1985

Masky umřlců pro filmovou adaptaci opery „Čertova stěna“ v roce 1973

Maska kohouta z televizního baletu Z pohádky do pohádky, 1972

Socha Anděla z inscenace Příliš hlučná samota v Divadle Na zábradlí, 80. léta

Za socialismu získávali absolventi škol umístěnky, kam tě soudruzi poslali?

Dostala jsem nabídku práce v rumunském divadle, jenomže já jsem v té době už měla vážný vztah a z Prahy se mi nechtělo. Nastoupila jsem tedy do Divadelní techniky. To byl státní podnik v pražské Libni, později na Smíchově, který se zabýval výrobou loutek pro mateřské školy nebo rekvizit pro divadla. Hlavně jsme odlévali ovoce a jiné napodobeniny jídel, jako například chlebičky. Modelovala jsem buď dle svého návrhu nebo podle jiného výtvarníka, odlila formy a v jiné dílně do nich nalévali revultex. Odlitky se ještě malovaly speciálními barvami, takže například ovoce vypadalo úplně jako skutečné, alespoň z dálky na jevišti.

Vzpomínám si na návštěvu u tebe v dílně na Smíchově, kam jsme tenkrát za tebou zavítaly s mojí mámou. Byla jsem velmi malá, ale všechno se mi vrylo do paměti. Pamatuji si veliké sádrové formy, tvoje přátelské přijetí a zvláštní vůni toho prostředí. Zřejmě byla způsobena všemi těmi moderními odlévacími hmotami.

Tvoje maminka, výtvarnice Božena Lesáková, k nám do Divadelní techniky poprvé přišla v roce 1968, když s něčím potřebovala pomoci. Tak jsme se seznámily a od té doby jsme toho společně docela hodně vytvořily. Tenkrát to zrovna mohly být masky do televizního zpracování baletu Z pohádky do pohádky od Oskara Nedbala a bylo to někdy na počátku 70. let.

Po čase jsem nastoupila do Státního divadelního studia, které tenkrát sídlilo v Libeňském zámečku. Realizovali jsme zakázky pro divadla malých forem. Byly tam prakticky všechny obory od truhlářů, zámečníků, přes kašéry, malíře dekorací až po krejčovce a švadleny. V 70. a 80. letech jsme takto pracovaly pro Studio Ypsilon, Činoherní klub, Semafor s výtvarnicí Bělou Suchou, Divadlo Na zábradlí i pro Divadlo Jára Cimrmana podle návrhů Jaroslava Weigela. Léta normalizace jsem prožila prací pro jedny z nejlepších

Masky z televizní pohádky Princezna za dukát, 1991

divadel. Měla jsem přístup na generální zkoušky, viděla jsem představení, na která se jinak lístky sháněly jen obtížně. Bylo to moc hezké období.

Vzpomínám si na inscenaci Příliš hlučná samota od Bohumila Hrabala. Dekorace podle návrhů scénografa Jana Duška byla celá mým dílem. Scéna byla plná polystyrénových kubusů tvářících se jako bloky svázaného papíru, vyráběla jsem i sochu anděla, která scéně dominovala.

Nezpomeneš si ještě na nějaký zajímavý zážitek ze spolupráce s divadly malých forem?

Vybavuje se mi jedna inscenace v Činoherním klubu. Režiroval jí pan Smoček, kterého si nesmírně vážím. Tenkrát mne ale překvapil neobyčejným úkolem. Vyráběla jsem pro něho průřez myšími chodbami i s jednou myší. To nebylo zdaleka všechno. Pan režisér Smoček chtěl, abych vyrobila bramborový salát. Ovšem takový, který se nekazí. Nastříhala jsem molitan na kousky místo brambor, barevné hadříky místo salámu a místo majonézy jsem použila jednu složku z lukoprénu. Salát se dal nabírat lžící, z dálky se jevil realisticky, nicméně se ho nikdo nesměl dotknout rukou, aby se na něho nepřilepil. Na těchto práci se podílel kdekdo radou, aby výsledek byl uspokojivý.

Do slavného představení Podivné odpoledne Dr. Zvonka Burkeho jsi také něco vyráběla?

Buchty! Jsou z molitanu a mám pocit, že po těch letech stále slouží.

Navyráběla jsem vůbec spousty napodobenin jídla, masa, buřtů. Do jedné inscenace jsem odlévala sardinky, které se lepily na talířky,

Práce na soše Buddhy z inscenace Země úsměvů v Hudebním divadle Karlín

ale ta práce nebrala konce, protože se stále ztrácely. Zřejmě se hercům tak líbily, že si je brali jako suvenýr. Nestačila jsem je odlévat, malovat a lepit na talířky.

Když Libeňský zámeček začali rekonstruovat, přestěhovali naše dílny Na Balabenku do velkého objektu, kde jsme zase všichni pracovali pohromadě. K práci pro malá divadelní studia se přidaly zakázky pro Karlínské hudební divadlo, které si nás přibralo pod svá křídla. Vzpomínám si na extrémní úkol, když jsem realizovala sochu čtyřmetrového Buddhy pro operetu Země úsměvů. Truhláři mi připravili kostru ze dřeva, na kterou nalepili bloky polystyrénu. Ty jsem pak opracovávala nožem a rašplí, později kaširovala papírem a nakonec ručně celé brousila. Povrch se natřel kovovým emailem.

Po čase jsme se kvůli výstavbě přemostění museli opět stěhovat, tentokrát do Karlínského divadla, odkud nás později vyhnala povodeň. Po rekonstrukci budovy divadla nás tu zbylo jen pět zaměstnanců určených pro výrobu, valná část dekorace se vyrábí externě.

Je obdivuhodné, kolik energie jsi si přinesla ze svého rodiště. Pracovala jsi na plný úvazek pro divadla, doma jsi se vzorně starala o děti a ještě jsi si brala práci domů. Vzpomeneš si na některé zajímavé zakázky pro film a televizi?

Zpočátku jsem se podílela na práci pro animované loutkové filmy. Vytvářela jsem loutky podle návrhů výtvarníka Josefa Lamky i dalších. Později jsem spolupracovala s Boženou Lesákovou. Pro filmovou adaptaci opery „Čertova stěna“ v roce 1973 jsme vytvořily masky kostlivců z revultexu. Pro spousty dalších televizních pohádek jsme společně realizovaly další masky zvířat nebo strašidel apod.

V roce 1985 mne ke spolupráci vyzval tým Jaroslava Zelenkové a Josefa Podsedníka, se kterými jsem poté realizovala masky dle návrhů výtvarníka Jana Růžičky do filmu Galoše štastia režiséra Juraje Herze. Do mnou připravených forem se tenkrát laminovalo. Laminát představuje další moderní technologii v pořadí.

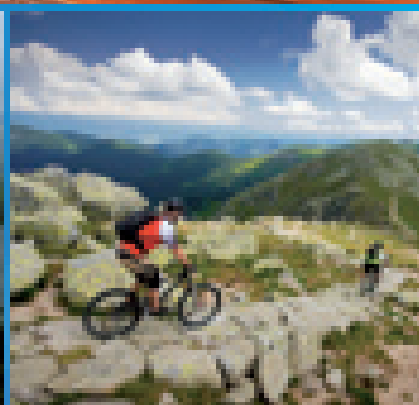
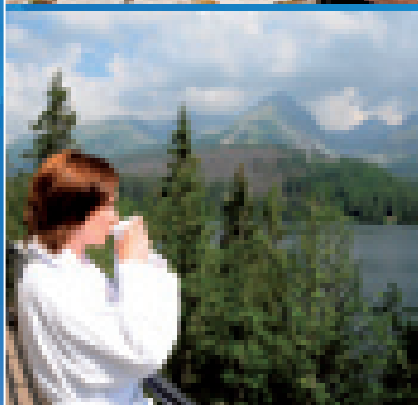
V Čechách jsi od svých patnácti let, navykla jsi si tak mluvit česky, že jsi i tento jazyk upřednostnila v tomto rozhovoru. To znamená, že slovensky už nemluvíš?

Nikdy jsem slovensky neuměla tak dobře jako svým rodným nářečím. Doma jsme hutorili šarišsky. Slovensky jsem mluvila snad jen ve škole. Poté jsem odcestovala do Čech a na celý život. Pokud dnes jedu na Slovensko, trvá mi i dva dny, než se osmělím a začnu mluvit slovenštinou, do které zatahuji pražské zpívání. Díky moderní technice, přes internet, si téměř denně mohu pohutoric se svým bratrem. Navíc zpívám šarišské písničky se svými vnoučaty a když se mi zasteskne.

Děkuji za rozhovor.

Zuzana Štancelová
Foto archiv Mariky Vránové a Boženy Lesákové

Všade dobre,
na SLOVENSKU najlepšie!

**Objavte letný raj na Slovensku,
športujte, relaxujte a zabávajte sa U NÁS!**

Skvelá dovolenka, výborná zábava, tradičná kuchyňa,
tá pravá slovenská. Príroda, turistika, šport, akvaparky,
termálne kúpele, to všetko si môžete vychutnať
u nás na SLOVENSKU.

Neváhajte a informujte sa o možnostiach letnej
dovolenky na Slovensku na www.slovakia.travel

EURÓPSKA ÚNIA

OPERÁČNY PROGRAM
KONKURENCIESCHOPNOSŤ
A HOSPODÁRSKY RAST

Tento projekt je spolufinancovaný
z prostriedkov ERDF.

Komunálna činnosť JUDr. Tvrdého

– pokračovanie, II. časť

Slovenská republika (14. 3. 1939 – apríl 1945)

V roku 1944 bol Vojtech Tvrdý menovaný Župným úradom v Trenčíne za mešťanostu Žiliny. Vo svojej reči pri príležitosti prevzatia úradu vyhlásil okrem kresťanstva za základný pilier života slovenské národné presvedčenie: „Stavať na osvedčených základoch národnej tradície, priznávať sa vždy k svojmu národu, k svojmu štátu, k svojej slovenskej Žiline i v časoch najťažších.“¹ V tomto duchu sa snažil viesť Žilinu až do apríla 1945, aj keď situácia v Žiline sa výrazne zhoršila v dôsledku vojnových udalostí: „Mesto Žilina je preplnené útvarmi, jednotkami vojska, evakuantmi, ktorí zo všetkých strán sa valia do Žiliny. Vlastne nie je možné, aby mesto ešte viac evakuantov prijalo.“²

Všetky väčšie objekty a inštitúcie zabralo nemecké vojsko, napríklad budovu chlapčenského gymnázia, meštiansku školu, hotely Metropol, Rémi, Grand, okolo 450 židovských bytov, ale stále žiadali ďalšie budovy a byty. Mešťanosta žiadala ministerstvo vnútra, aby „zakázalo ďalšiu evakuáciu súkromných osôb a rodín zo Žiliny a riešila sa aj otázka uhradenia nákladov za ubytovanie nemeckého vojska,“³ pretože mesto nie je schopné zaplatiť za ubytovanie v hoteloch, nájom za byty, kúrenie a podobne, keďže táto suma je mesačne niekoľko stotisíc Ks a Slovenská správa vojska platí iba 16 halierov za vojaka, hoci by to malo byť aspoň 10 Ks. Treba riešiť tento problém, lebo mesto Žilina sa zruinuje. Situácia s ubytovaním nemeckých vojakov sa riešila viackrát na poradách predstaviteľov mesta, napríklad 4. 1. 1945. Mešťanosta napriek zložitej situácii otvorene vystúpil na obranu záujmov obyvateľov mesta. Na porade, kde sa rokovalo o ťažkostiach vzniknutých s ubytovaním nemeckého vojska, vyhlásil, že nemeckí vojaci obsadili množstvo súkromných bytov a všetky úradné budovy a žiadal prítomných

1 Ministerstvo vnútra SR – Štátny archív v Bytči – pobočka Žilina: Spisový obal – situačná správa pre Ministerstvo vnútra, s. 1.

2 Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Bytči – pobočka Žilina: Spisový obal – situačná správa pre Ministerstvo vnútra, s. 7.

zástupcov nemeckej armády - posádkového veliteľa Schwöbela a ubytovateľa Franka, aby uznali ťažkosti mesta a brali ohľad na obyvateľov Žiliny. Schwöbel odsúdil počínanie predstaviteľov mesta a všetku vinu zvalil na mešťanostu Tvrdého: „Tvrdý je otvorený nepriateľ všetkého, čo je nemecké.“⁴

Poslanecká činnosť

Dňa 14. 3. 1939 bol prvýkrát pozvaný na zasadnutie snemu do Bratislavy, pretože sa uvoľnilo miesto poslanca po Dr. Klindovi, práve v deň, keď po prejave Dr. Tisa poslanci odhlasovali vznik samostatného Slovenského štátu. Stal sa krajovým poslancom HSLS za okres Veľká Bytča. Ako právnik bol členom ústavno-právneho výboru, spravodajcom a osnovateľom viacerých vládnych návrhov zákonov a nariadení, napr. Vládny návrh zákona o židovských podnikoch a o židovských zamestnancoch v podnikoch, Vládny návrh zákona o rádoch a čestných odznakoch za zásluhy o Slovenskú republiku, Vládny návrh zákona, ktorým sa menia niektoré predpisy o finančnom hospodárení miest a obcí, Vládny návrh zákona o stíhaní nedovoleného vývozu a dopravy predmetov potreby do cudziny, Vládny návrh zákona, ktorým sa zvyšujú niektoré poplatky za úradné výkony zastupiteľských úradov Slovenskej republiky, Vládny návrh zákona o vyvlastnení na asanačné, niektoré stavebné, regulačné a skrášľovacie ciele a o zriadení asanačno-stavebného družstva a iných.⁵

Podieľal sa na tvorbe zákona o štátnom občianstve osôb slovenskej národnosti, pomocou ktorého mohli aj Česi dostať slovenské občianstvo. Presadil, aby túto agendu robili okresné úrady a nie ministerstvo vnútra. Vypracoval interpretáciu tohto zákona, podľa ktorej sa uznáva asimilácia a prejav vôle ako príslušnosť k slovenskému národu.

4 Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Bytči – pobočka Žilina: Spisový obal: odpis – úradný záznam o porade zo 4. 1. 1945.

5 Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Bytči – pobočka Žilina: JUDr. Vojtech Tvrdý – Pozostalosť, č. katalógu 501.

Súrodenci Tvrdí (deti Jána Tvrdeho): Štefan, Júlia, Vojtech, Mária, rodinný archív MUDr. Žigmunda Adamicu

Snažil sa pomáhať židovskému obyvateľstvu. „K najväčším tragédiám v histórii Slovenskej republiky patrí osud slovenských obyvateľov židovskej národnosti a židovského vierovyznania.“⁶ Ako uvádza Karol Fremal: „Zodpovednosť za riešenie židovskej otázky v rokoch 1939 - 45 nesú okrem nacistického Nemecka najmä slovenská vláda, Slovenský snem, slovenský prezident, Hlinkova garda a iné orgány a osoby.“⁷ Dr. Vojtech Tvrdý bol tiež poslancom slovenského snemu, ale ako kresťan odmietal rasizmus a antisemitizmus. Ako to neskôr potvrdil aj Národný súd⁸ a viacerí svedkovia, pomáhal židovským občanom, vybavil im výnimky, ukrýval ich, a tak zachránil viaceré rodiny. V jeho prospech svedčil aj JUDr. Alexander Marton, advokát a predseda židovskej náboženskej obce v Žiline, prednosta okresnej pobočky Ústredne židov v Žiline, ktorý bol začiatkom roka 1945 odvečený do koncentračného tábora Sachsenhausen a neskôr do Buchenwaldu v Nemecku. Spomína na priateľstvo s rodinou Tvrдых aj v období rasistických zákonov, keď bol styk so Židmi zakázaný. Marton podobne ako aj samotný Vojtech Tvrdý uvádza, že nehlasoval za vysťahovalecký zákon v máji 1942.⁹ Dr. Tvrdý intervenoval v Bratislave aj v Žiline v záujme Židov, robil to nezištne, z humánnych dôvodov. V podobnom duchu napísali svedecké osvedčenia a podpísali pred verejným notárom aj ďalší svedkovia, napríklad Leopold Heffter, riaditeľ okresnej

sociálnej poisťovne, ktorý uvádza, že zásluhou Dr. Vojtecha Tvrdeho sa podarilo zachrániť viacerých židovských lekárov, napríklad Dr. Alberta Schlesingera, Dr. Otta Langfeldera a iných. Podobne Mikuláš Šesták, stavitel, prednosta mestského technického referátu v Žiline, vypovedá, že pokiaľ to bolo možné, Tvrdý ako starosta zamestnával aj Židov (napr. staviteľa Windholza, Ing. Taubera, Jána Langfeldera), vybavil im potrebné povolenia, a tak ich chránil. Napríklad úradné potvrdenie pre Pavla Feldmanna, že je potrebný v mestských službách a pre nedostatok kvalifikovaných robotníkov je nepostrádateľný.¹⁰

Dňa 4. októbra 1943 vystúpil Dr. V. Tvrdý v sneme proti rasovému prenasledovaniu Židov, žiadal rešpektovať kresťanský svetonázor a revíziu židovského kódexu a protižidovských opatrení.¹¹ To mu spôsobilo vážne neprijemnosti zo strany exponentov hitlerovského Nemecka. Ich nepriateľský postoj sa výrazne prejavil po vypuknutí SNP. Keď sa Dr. Vojtech Tvrdý vrátil v septembri 1944 z Bratislavy do Žiliny, zatkl ho na mestskej radnici gestapo. Následne v jeho byte urobili domovú prehliadku. Vývrcholením celej tejto akcie bolo vydanie článku v časopise Slováč pod názvom V službách zrady, kde bol označený za zradcu.¹² Chcel sa zrieknuť funkcie mešťanostu, no jeho žiadosť bola zamietnutá.

Pretože sa zmenila celková situácia na frontoch a sovietska armáda oslobodzovala Slovensko, Ústredná evakuačná komisia Generálneho sekretariátu HSLS v Bratislave vypracovala smernice o možnosti

6 MARTULIAK, P., FREMAL, K. Dejiny Slovenska v rokoch 1914 – 1945. Banská Bystrica: 1998, s. 100.

7 MARTULIAK, P., FREMAL, K. Dejiny Slovenska v rokoch 1914 – 1945. Banská Bystrica: 1998, s. 84.

8 Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Bytči – pobočka Žilina: Spisový obal Dr. Tvrdeho – Odpis rozsudku Národného súdu v Bratislave.

9 Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Bytči – pobočka Žilina: JUDr. Vojtech Tvrdeho – Pozostalosť, č. katalógu 34, s. 8.

10 Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Bytči – pobočka Žilina: JUDr. Vojtech Tvrdeho – Pozostalosť, č. katalógu 138.

11 Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Bytči – pobočka Žilina: Spisový obal Dr. Tvrdeho – Prejav Dr. Tvrdeho (4. 10. 1943), s. 4.

12 Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Bytči – pobočka Žilina: JUDr. Vojtech Tvrdeho – Pozostalosť, č. katalógu 34, s. 11.

Meštianské domy na žilinskom námestí

emigrácie do Nemecka, tzv. akcia E. Záujemcovia sa od 18. - 24. marca 1945 mali bezpodmienečne odsunúť do príslušných záchytných staníc a odtiaľ mali byť odsunutí do Nemeckej ríše. Tvrdý odmietal odísť, až 9. 4. 1945 bol donútený dvoma nemeckými dôstojníkmi odísť do Linza. Oznámil rodine aj na mestský úrad, že do emigrácie neodíde a zostane v Prahe. V Prahe sa zdržiaval do príchodu československej vlády, od ktorej žiadal povolenie vrátiť sa na Slovensko. Do Bratislavy prišiel 2. 7. 1945 a tu bol zaistený.

Po skončení 2. svetovej vojny

Po skončení 2. svetovej vojny a opätovnom vzniku ČSR došlo k zmene celkovej politickej situácie. Táto zmena zasiahla aj do života Dr. Tvrdeho. Bol prepustený zo služieb mesta Žiliny bez akýchkoľvek platových a iných nárokov na základe rozhodnutia Rady okresného národného výboru v Žiline 15. 12. 1945, s odôvodnením, že bol poslancom a starostom mesta Žiliny za HSEŠ, osnovateľom niekoľkých fašistických zákonov. Nariadením SNR o potrestaní fašistických zločincov, okupantov, zradcov a kolaborantov a o zriadení ľudového súdництва (15. 5. 1945) sa vytvoril Národný súd v Bratislave, okresné ľudové súdy a miestne ľudové súdy. Podľa §12 bod C Národný súd má rozhodovať o trestných činoch uvedených v tomto nariadení proti poslancom Snemu Slovenskej republiky od 14. marca 1939.¹³ Toto nariadenie sa vzťahovalo aj na JUDr. Vojtecha Tvrdeho. Bol postavený pred Národný súd v Bratislave v dňoch 5. a 6. augusta 1947 a dňa 8. augusta 1947 oslobodený a zbavený všetkých obvinení.¹⁴

13 BEŇKO, J. a kol. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998, s. 418.

14 Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Bytči – pobočka Žilina: Spisový obal Dr. Tvrdeho – Odpis rozsudku Národného súdu v Bratislave.

Vojtech Tvrdý a totalitný štát

Týmto sa však problémy a prenasledovanie Dr. Tvrdeho a jeho rodiny neskončilo. Po februárovom prevrate v roku 1948, keď bol v ČSR vytvorený totalitný štát, stal sa terčom ďalšieho prenasledovania. Najskôr na základe rozhodnutia Jednotného národného výboru v Žiline zo dňa 9. 11. 1951 musel do 8 dní opustiť byt na Hurbanovej ulici a v decembri roku 1951 v akcii B bol vystavovaný aj s rodinou zo Žiliny. Žil s manželkou a synom Jánom v Beckove. Pracoval ako archívár v Okresnom archíve v Novom Meste nad Váhom a po reorganizácii okresov od roku 1960 ako archívár v Okresnom archíve v Trenčíne. Zomrel po mozgovej príhode 31. mája 1963 v Trenčíne. Pochovaný je v rodinnej hrobke na starom cintoríne v Žiline.

Politická činnosť Dr. Vojtecha Tvrdeho počas existencie Slovenského štátu ovplyvnila aj životy jeho detí. Dcéra Anna bola z politických dôvodov vylúčená zo štúdia práva na Právnickej fakulte UK v Bratislave. Mohla síce študovať na vysokej škole, ale iba farmáciu. Jeho syn Ján Tvrdý nemohol pokračovať v štúdiu na gymnáziu, ale musel pracovať ako robotník. Až po dlhšom čase, keď sa uvoľnila politická situácia, mohol si dokončiť maturitu a diaľkovo ukončiť VŠE v Bratislave.

Súčasnosc'

Po novembrovej revolúcii v roku 1989 a páde totalitného režimu v Česko-Slovensku došlo k závažným zmenám v politickom, spoločenskom, ale aj hospodárskom živote. V júli 1992 prijala SNR Deklaráciu o zvrchovanosti Slovenskej republiky a 1. 1. 1993 vznikla samostatná Slovenská republika. Boli prijaté nové zákony,

Divadlo a kostol v Žiline

ktorými sa začali odstraňovať krivdy, ktoré spôsobil občanom bývalý režim. Mnohí sa ich nápravy už nedožili, ale sú aspoň morálnym zadostučinením pre ich príbuzných.

Toto sa vzťahuje aj na rodinu Dr. Vojtecha Tvrdeho. Na pripomenutí nesporných zásluh Dr. Tvrdeho o rozvoj mesta v zložitom období 2. svetovej vojny nemalou mierou prispel jeho synovec MUDr. Žigmund Adamica. Preto jedna z ulíc mesta, ktoré mal Vojtech tak rád a na čele ktorého stál šesť rokov, v súčasnosti nesie jeho meno. Taktiež rodinným príslušníkom boli navrátené majetky skonfiškované štátom, napr. dom na Mariánskom námestí.

Občania mesta si v roku 1996 pripomenuli sté výročie narodenia svojho rodáka spomienkovou slávnosťou v Mestskom divadle v Žiline, na ktorom sa zúčastnila aj jeho dcéra Anna Šusterová s vnučkami, a článkom v Žilinskom večerníku s názvom 100 rokov od narodenia JUDr. Vojtecha Tvrdeho.

Na budove dnešného mestského divadla, ktoré bolo postavené z jeho iniciatívy, bola umiestnená jeho busta. V roku 2001 mu bolo udelené vyznamenanie Čestný občan mesta Žilina – in memoriam.

Dnešných dní sa nedožili ani deti Vojtecha Tvrdeho, syn Ing. Ján Jozef Tvrďý zomrel v roku 1996, dcéra PhMr. Anna Mária Šusterová 5. 6. 2005. Obaja sú pochovaní na žilinskom cintoríne. Potomkovia tejto významnej žilinskej rodiny žijú v Žiline, v Bratislave a iných mestách SR, spomeniem z nich niektorých. Vnučka Vojtecha Tvrdeho, PhDr. Eva Perašínová, rodená Šusterová ukončila štúdium psychológie na FF UK v Bratislave a pracuje ako detská psychologička. Je matkou dvoch dcér, Vladimíry a Barbory, obe ukončili VŠ a už pracujú. Jej brat MUDr. Jozef Šuster ukončil odbor stomatológia na LF UK v Bratislave a pracuje ako privátny zubár v Bratislave. Aj ďalšia vnučka Vojtecha Tvrdeho Zuzana Bilisicsová, dcéra Ing. Jána Tvrdeho (syn Vojtecha Tvrdeho) žije aj s rodinou v Bratislave.

A čo povedať na záver?

V článku som sa snažila ukázať, ako významné dejinné udalosti 20. storočia vplývali na životné osudy starej žilinskej rodiny Tvrdeých, najmä na Vojtecha Tvrdeho.

Chcela som zachytiť jeho životné osudy, činnosť, ale aj jeho postoje a názory v jednotlivých obdobiach dôležitých pre naše národné dejiny a zároveň ukázať, ako ovplyvnili život jemu a jeho rodine.

Obdobie Slovenskej republiky bolo najplodnejším pre jeho politickú a komunálnu kariéru. Stal sa poslancom Snemu SR, aktívne sa zapájal do politického diania u nás. V tomto zložitom a ťažkom období, plnom neľudskosti sa snažil konať z hľadiska svojho kresťanského svetonázoru. Jeho politická príslušnosť ovplyvnila aj jeho kariéru v meste Žilina, ktorého bol starostom. Za šesť rokov svojho pôsobenia na čele mesta sa pričínal o jeho rozvoj a zveladenie.

Najtvrďšie do života rodiny zasiahlo obnovenie ČSR v roku 1945 a nástup totalitného režimu po februári 1948. Z prvého občana mesta sa stal nežiaducou osobou, pre ktorú nebolo miesto v rodnom meste, ktoré nadovšetko miloval. Takéto tragédie a krivdy postihli mnohých ľudí, ktorí za svoje presvedčenie zaplatili stratou domovov, majetku, ba i života.

Po páde totalitného režimu u nás bola rodina čiastočne morálne odškodnená a meno Vojtecha Tvrdeho očistené a vrátené do dejín mesta, o čom svedčí napr. menovanie čestným občanom mesta Žilina.

Nedajú sa odčiniť všetky krivdy a bezprávia, ale dejiny sú na to, aby sme sa z nich poučili a vyvarovali sa chýb, ktorých sa dopustili naši predkovia.

Alica Virdzeková

Foto Jiří Nosek a autorka

Pamätná tabuľa Juraja Tvrdeho, ktorú 3.8.1930 odhalil Dr. Vojtech Tvrďý

